EGO

JANUARI 1984

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

Den Haag 29 oktober 1983

Zie ook pagina 2, 3 en 4

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

nr. 1 – januari 1984
23e jaargang

Abonnementsprijs *f* 12,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Wim Heij (voorzitter), Frank Spoelstra (eindredakteur), Klazien van Brandwijk, Wim Reinders, Hans Schonk, Cher Turel, Paul Vonk.

Adres red. en admin.:
Bureau Hoofdraadsman Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:
Bert Brounts, Adriaan Bijl, Theo Carree, Anton Constandse, Sietse van der Hoek, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan Stoof, Frans Wermer, Koos van de Wetering, Hans van Wissen.

Vormgeving:
Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Uniformdemonstranten	2
Rede prinses Irene	3
Leuzen van 29 oktober '83	4
Werk	5
Waarom is werk belangrijk	6
Bomen tussen ons en de horizon	8
Stefan Verwey	10
Geknipt voor u/Overpeinzingen	13
Affiche	14
In Swaboe	16
Wargames	18
Midden-Oosten blijft kruitvat	20
Gitaristen in de jazz	22
Frans Masereel	24
boeken/bladen/brochures	26
EGO-puzzle	27
Len Munnik	28

EGO: bij de hoek waar de slagen vallen

Uniformdemonstranten

Ernstig verontrust hebben wij kennis genomen van de straffen die zijn opgelegd aan militairen die op 29 oktober jl. in uniform hebben deelgenomen aan de anti-kernwapendemonstratie in Den Haag.
De kern van onze verontrusting is dat met het opleggen van straffen het recht op vrije meningsuiting wordt beperkt.
Natuurlijk is het ons bekend dat het recht op vrije meningsuiting voor alle staatsburgers in de grondwet wordt erkend. Dat geldt ook onverminderd voor militairen. Wanneer alleen bij voortduring militairen worden gestraft voor handelingen die aan ,,gewone" burgers wel zijn toegekend, dan is er wel degelijk sprake van een ernstige beperking van het recht op vrije meningsuiting voor militairen.

Nog onlangs namen b.v. politieagenten, PTT-ers en brandweerlieden geüniformeerd deel aan ambtenarenakties.
Het verweer van defensiezijde hierop zal zonder twijfel zijn, dat het ook aan militairen is toegestaan om voor direkte arbeidsomstandigheden (zoals wedde, voeding, overwerk) in uniform de straat op te gaan. Het is aan militairen ,,slechts" verboden om in uniform tegen kernwapens te demonstreren. Dat is politiek bedrijven en dat mag nu juist niet. Alsof de eerdergenoemde ambtenaren met hun akties ook geen politieke oogmerken hadden.

Een andere, niet onbelangrijke, vraag in dit verband is: wat verstaat men onder een demonstratie?
Doet de opperbevelhebber van de NAVO in Europa, generaal Rogers, dan iets anders wanneer hij op de televisie, in uniform, uitgebreid uiteen komt zetten hoe belangrijk de plaatsing van de nieuwe kernwapens in Europa is? Géén demonstratie? Géén politiek? Of, zoals enkele jaren geleden in Marcel van Dam's programma ,,De achterkant van het gelijk". Toen verklaarde de nagenoeg voltallige Nederlandse krijgsmachttop, in uniform, dat als het ooit zover mocht komen kernwapens toch maar moesten worden ingezet.
Géén demonstratie? Géén politiek?
Het is maar net hoe men het bekijkt.

Men moet goed begrijpen, wij zijn er niet voor dat ook dit verboden zou moeten worden. Integendeel!
Humanisten hebben zich steeds opgeworpen als pleitbezorgers voor de vrije, zelfstandige en verantwoordelijke mens. Het is dan ook daarom, en nergens anders om, dat wij, in ieder geval in vredestijd, iedere inperking van de vrije meningsuiting, ook voor militairen, moeten afwijzen.
Natuurlijk betekent dat niet dat militairen alles dan maar mogen zeggen, schrijven of doen. Uiteraard blijven zij, net als alle staatsburgers, onderworpen aan de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht. Zolang defensie het begrip demonstratie zo merkwaardig blijft invullen, zolang zullen wij iedere keer weer opnieuw uiting geven aan onze verontrusting over inperkingen op de vrije meningsuiting voor militairen.

Redaktie

'De innerlijke macht van ons menszijn staat op het spel'

Hieronder volgt de volledige tekst van de rede die prinses Irene op 29 oktober 1983 hield tijdens de vredesdemonstratie in Den Haag:

„Ik ben hier uitgenodigd als gastspreekster, los van welke mening of organisatie dan ook.
En ik ben blij met jullie te kunnen delen wat mijn diepste overtuiging is. En wel: dat het mooi is om te leven, dat de aarde prachtig is en dat ieder mens uniek en zeer de moeite waard is.

Iemand zei mij eens: „Fijn dat jij je zo inzet voor je medemens, maar waar ben jij?" En ik vraag jullie nu: „Waar ben jij, en jij en jij. . .?"

Het is moeilijk om te weten wie je bent. We worden in alles getraind om onszelf niet meer te kennen, niet te waarderen, om ons van onszelf te vervreemden. En als je niet meer in jezelf gelooft, heb je instrumenten nodig die je beschermen tegen de angst en de schaamte om jezelf. Je grijpt naar uiterlijkheden, naar status, naar macht. En om dat te verdedigen grijp je naar maskers, muren, wapens. . .

Het lijkt wel of we in deze maatschappij ons voornamelijk richten op het bewapenen, op het verdedigen en op het beschermen. We besteden te weinig aandacht aan ons menszijn, aan de menselijke kant van de samenleving. Haal dat masker, die pantsers weg: en je ziet het mooiste dat er bestaat, de kwetsbare mens, het kind in de mens, de echtheid.

Waarom verbergen wij onze echtheid?

Waarom verbergen wij het oorspronkelijke?

Waar schamen wij ons toch zo voor?

Waar zijn wij toch zo bang voor?

Stel dat alle bloemen maskers zouden dragen.

Waar zijn we mee bezig? Al zo vele eeuwen lang zijn we bezig met groeien en leren en dat betekent ook struikelen en fouten maken. Maar door de wapens die we gemaakt hebben, staan we op de rand van de afgrond en we kunnen nu geen fout meer maken, want dat zou kunnen betekenen dat de hele wereld, onze aarde, vernietigd wordt.

De bezorgdheid is groot en daar geven we vandaag uiting aan. Of het nu thuis is of hier, ieder op zijn eigen wijze. Maakt het feit, dat het nu om iets definitiefs gaat, het steeds moeilijker om uit je angst te stappen? Om jezelf te zijn, om te ontwapenen, ook jijzelf van binnen uit?

Ik denk dat we zover van onze eigen werkelijkheid zijn afgeraakt, dat je niet meer gelooft in je eigen kracht en pracht. We weten niet meer wie we zijn. Vrouwen niet, mannen niet, of wel?

Of durven we tóch naar de mens te kijken? Er is de allergrootste moed voor nodig om terug te keren tot je oorspronkelijke kracht. Er is de allergrootste moed voor nodig om jezelf te aanvaarden. Dan pas kun je aanvaarden, dan pas durf je bruggen te leggen, waarover anderen en jezelf vrij kunnen komen en gaan.

Zouden we de gapende afgrond tussen mensen samen kunnen overwinnen, anders dan langs wapensystemen? Natuurlijk kan dat alles, als je tenminste bereid bent je denken te veranderen en dat kan beginnen in ieder van ons. De innerlijke macht van ons menszijn staat op het spel. Laat je niet in de klem van de angst zetten. Het is fantastisch om te leven. Het gaat om jouw vrijheid en om de vrijheid van ieder mens."

(foto voorpagina ANP)

Gezien op 29 oktober 1983 in Den Haag

„Ik ben van na de oorlog en dat wil ik zo houden"

'k Loop me liever uit de naad dan een bom in m'n straat
Ik wil ook oud worden.
Verschil tussen de bom en het kabinet: De bom mag niet barsten.
Speel het fair, niet nucleair.
Hart tegen hard.
Ik word er missile-lijk van.
Was ik 29 november niet duidelijk?
Rus in de keuken? Geef 'm koffie.
Liever een Rus in bed dan een kruisraket.
Er moet meer geknuffeld worden.
Nederland is al plat genoeg.
Freeze-land (Friesland).
Kruisraket-het woord alleen al.
Dit is m'n laatste laken.
Luns rot al op, nu de kernwapens nog.

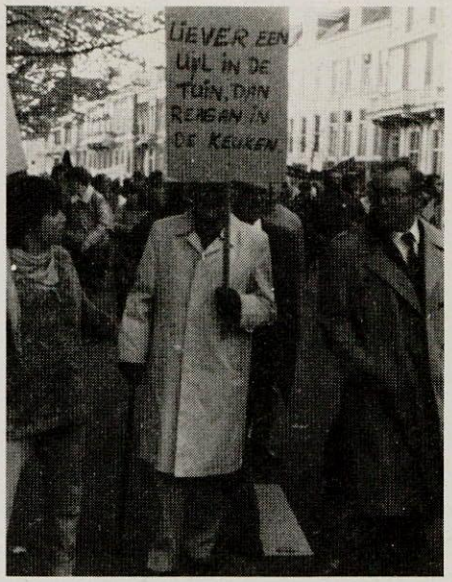

Fotoboeken

Over de grote anti-kernwapendemonstratie van 29 oktober verschenen twee foto-boeken. Het Amsterdams Fotografen Kollektief drukte zijn verbondenheid met de vredesbeweging uit in het fotoimpressieboek „Het blijft nee!". Van uur tot uur wordt de grootste demonstratie uit de geschiedenis, via uitstekende foto's (groot formaat), verslagen. De prijs van dit door Heierman en Co uitgegeven boek bedraagt *f* 10,–.
„Kruisraketten ongewenst" is meer dan een momentopname. Dit blijkt ook al uit de ondertitel: „Voor en na 29 oktober 1983". Het boek plaatst „Den Haag" in het reeds jaren lopende verzet tegen de kernbewapening.
Het bevat niet alleen veel foto's, maar ook tekstbijdragen van vele vooraanstaande Nederlanders, zoals o.a.: Gerrie Knetemann, Mgr. Ernst, Irene von Lippe Biesterfeld en Joop den Uyl.
Kruisraketten ongewenst is een gezamenlijke uitgave van De Horstink en Jan Mets. Prijs *f* 15,–.

Een duif vliegt verder dan een havik.
Zet de wodka maar vast koud.
Vuilnisman, kan deze zak (Reagan) ook mee?
Genève(r) bedwelmt.
Voor niets gaat de zon onder.
Deze mars geeft pas energie.
Het is hier al bomvol.
Liever een bom uit het zuur dan bloed aan de muur.
Hier loop ik, ik kan niet anders.
Ik ben van na de oorlog en dat wil ik zo houden.
Feministen laten zich niet kisten.
Het vaderland redden door moeder aarde om zeep te helpen.
Kernwapens alhier geplaatst worden verwijderd.
Een meisje lief en net is beter dan een kruisraket in bed.
Ik zie liever jullie koppen dan kernkoppen.
Warhead politics = warhoofden politiek.
Hoofdpijn, bruistablet; levensmoe, kruisraket.
Kernwapens de wereld uit of het is uit met de wereld.
Als je jong bent en die dingen komen word je niet oud.
Gezellig hè (nog wel).
Hoe zo kernkoppen, leeghoofden zijn het.
Do not cruisecify Europe.

Werk

Als je geen werk meer hebt, tel je niet meer mee. Daar komt het in onze samenleving (vaak) op neer. Wanneer we iemand beoordelen, kijken we meestal naar het werk dat hij of zij doet. Hoe belangrijker het werk of hoe harder iemand werkt, des te meer wordt er tegen zo iemand opgekeken. Ben je buiten de boot gevallen, dan is dat jammer. Je krijgt een uitkering en verder moet je jezelf maar zien te redden. Zo is ons systeem.

Op dit moment zijn er ruim 800.000 mensen, vooral jongeren en ouderen, zonder baan en bijna evenveel mensen zijn arbeidsongeschikt of ziek. Daarnaast zijn veel mensen bang om hun baan te verliezen, want de crisis in de ekonomie is nog niet voorbij.

Geen werk en minder inkomen; dat betekent dat je minder in tel bent en dat doet pijn. Iemand moet daarvoor de schuld krijgen, want dan kun je je tenminste nog afreageren. Zo werkt dat. De Centrumpartij gebruikt die gevoelens van veel mensen en wijst een zondebok aan: de groep van buitenlanders die in ons land zijn komen werken. Als zij er niet meer zijn, hebben we in Nederland meer te verdelen. Dat spreekt veel mensen aan die liever meer hebben dan minder en de kans op een baan wordt er groter door.

In Almere koos vorig jaar ruim 10% voor de Centrumpartij. Alleen uit egoïsme? Politieke partijen waarschuwen voor het gevaar van de CP, maar komen niet zelf met voorstellen om het probleem van de werkloosheid op te lossen. Daar heeft de CP alleen maar voordeel van.

Als werk zo belangrijk is voor mensen, waarom verdelen we het dan niet beter? Waarom halen we mensen naar binnen – in landen en fabrieken – als we aan hen kunnen verdienen en schoppen we hen er weer uit als we niet meer aan ze verdienen? We kunnen het ook anders organiseren. We kunnen het werk best op zò'n manier verdelen dat iedereen aan zijn of haar trekken komt: het kan veel eerlijker. Daar moesten we maar niet al te lang mee wachten.

Redaktie

P.S. EGO begint al vast met een aantal artikelen over deze problematiek. Het eerste in dit nummer op de volgende paginaas.

de Centrum Partij heeft zoveel stemmers-maar wie zijn de spelers

Waarom is werk belangrijk en hoe verdelen we het?

Werk is heel belangrijk voor mensen. Vooral in een tijd met veel werklozen merken mensen dat. Waarom is werk zo belangrijk en hoe verdelen we het onder elkaar? Deze en andere vragen willen we in een aantal artikelen aan de orde stellen. In dit eerste artikel gaan we het terrein van de arbeid een beetje verkennen, om dan de volgende keren wat dieper op verschillende vragen rond „werk" in te gaan.
Het volgende gesprek vond plaats op de Frederik Hendrikkazerne in Vught, waar Eric Bakker, Bert van der Kamp, Gerard Klinkhamer en Ron Ledegang in november '83 bij de genie zijn opgekomen.

Als je uit dienst komt, is het dan belangrijk voor je dat je werk hebt, een betaalde baan?
Bert: Je mag blij zijn als je dan werk hebt, anders heb je helemaal niks te doen. 't Is eigenlijk ook een soort tijdverdrijf.
Eric: Werk is ook belangrijk om geld te verdienen, om aan de kost te komen.
Ron: Niet hoeven te werken lijkt me niks, ook al heb je geld zat.
Gerard: Geld hebben zonder er iets voor te doen, dat lijkt me niks. Ik wil werken om aan de kost te komen.

Op dit ogenblik zijn er zo'n 800.000 mensen zonder werk en dan zijn er ook nog vele arbeidsongeschikten. Lijkt het jullie niet leuker om zoveel vrije tijd te hebben?
Bert: Ik ben twee maanden werkloos geweest. In het begin was dat wel leuk, maar op den duur gaat dat vervelen. Je komt laat uit je bed omdat je toch niks te doen hebt, om de dag wat te breken. Ik was eigenlijk blij dat ik in dienst kon.
Gerard: Ik ben een maand werkloos geweest. Dat ging nog wel, ik had wat klusjes te doen, maar uiteindelijk weet je niet meer wat je moet doen, dan begin je je te vervelen.
Ron: Ik ben anderhalve maand zonder werk geweest; dat beviel me helemaal niet en je vangt ook niets. Je verveelt je en dan ga je wel eens herrie zoeken.
Eric: We hebben thuis een tuindersbedrijfje: 's zomers is het altijd druk en 's winters ga ik ook altijd ergens aan het werk, want als er geen werk is, vind ik dat jammer. Ik doe graag wat. Het lijkt mij verschrikkelijk om werkloos te zijn.

Julie vinden het dus allemaal leuk om te werken. Maar komt het ook wel eens voor dat je werk doet waar je niks aan vindt?
Gerard: Via een uitzendburo kwam ik bij een bedrijf waar onderdelen voor vliegtuigen werden gemaakt. Daar was ik puntlasser. Dan zit je de hele dag achter de machine en dan moet je twee keer je poot intrappen en één keer een hengst met je hand geven en dat wekenlang. Ik heb er vijf weken gewerkt en ik was blij dat ik er weg ging. Toch was ik wel blij dat ik dat werk had, maar ik zou het niet m'n leven lang willen doen.

De gespreksdeelnemers v.l.n.r. Gerard, Ron, Bert en Eric

Op dat moment werk je om iets te doen te hebben én om geld te verdienen. Hoeveel wil je verdienen?
Gerard: Als iedereen zoveel kan krijgen als hij wil, is er niks meer aan. Wat je voor je prestatie vangt, daar kun je iets voor kopen, dan kun je zeggen: daar heb ik voor gewerkt. Je moet niet teveel verdienen, want dan weet je niet goed meer wat je ermee moet doen. Je kunt altijd wel wat duurders kopen, maar daar word je toch niet tevredener van.
Ron: Ik zou wel steeds wat meer willen hebben, dan kan ik fijne dingen kopen, een eigen huisje bijvoorbeeld. En dat kost veel geld. Ik weet niet of ik steeds duurdere dingen wil hebben, het zal wel niet zover komen.

Mensen zijn van elkaar afhankelijk; bijna niemand werkt alleen voor zichzelf. Tuinders en landbouwers zorgen ervoor dat we met z'n allen te eten krijgen. Vind jij dat je nuttig werk doet, Eric?
Eric: Ja, behalve als er produkten worden doorgedraaid. Meestal sta je niet zo stil bij dat nut, behalve als ze je eens een boerelul noemen, als ze op je neerkijken. Dan denk ik: waarom, ze eten toch wél van ons.

Naast je werk heb je vrije tijd. Is het ene belangrijker dan het andere?
Bert: M'n vrije tijd vind ik belangrijker. Een leidinggevende functie geeft spanningen en dan zit je graag thuis met je hobby.
Gerard: Ik gaf geen leiding bij dat puntlassen, maar ik was altijd blij dat het werk afgelopen was. De vrije tijd was veel belangrijker voor mij.
Eric: Soms bleef ik gewoon doorwerken, maar ik had ook niet zoveel hobby's. Ik vind het mooi om wat bezig te zijn in 't bedrijf en rond huis, mijn werk is ook een beetje m'n hobby.
Ron: Ik werkte in een tapijtfabriek, op een vorkheftruck in het magazijn, dat vond ik wel leuk. Maar ik vond het ook fijn dat de werktijd voorbij was. Ik was er graag gebleven, maar ik moest dienst in.

Als je minder uren werkt, krijg je meer vrije tijd. Zouden jullie een dag per week minder willen werken, zodat er meer mensen een baan kunnen krijgen?
Gerard: Dan moet je 't wel zó regelen dat er geen extra machines voor aangeschaft moeten worden, want dan wordt het te duur. Ik wil wel minder werken en daardoor ook minder verdienen, maar ik moet mezelf wel kunnen redden, ik wil niet tekort komen.
Ron: Ik zou dat niet willen. Een vrije dag erbij, dat vind ik niks. Een weekend is net mooi. Ik hoef er geen vrije tijd bij, dat kost me ook teveel geld.
Bert: Ik denk dat een hele hoop bedrijven niet kapot zouden gaan als het loon minder hoog zou worden. We verdienen knap veel in Nederland; ik zou het niet erg vinden om minder te verdienen, als ik maar aan 't werk kan komen.
Eric: 't Is ook prima als je loon inlevert en je krijgt er aandelen voor in de plaats. Dan wordt het bedrijf een beetje van jezelf.

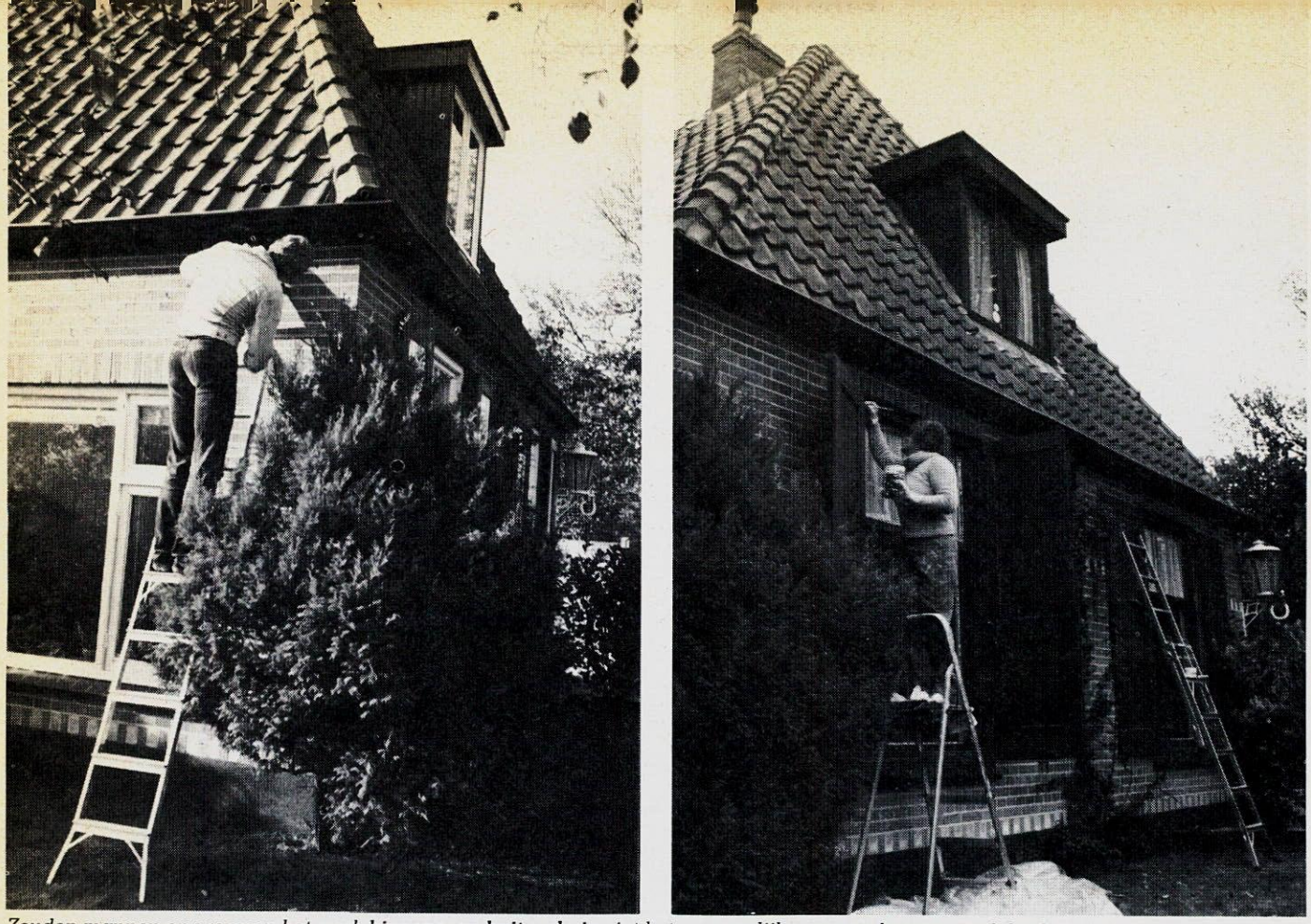

*Zouden mannen en vrouwen het werk **binnens- en buitenshuis** niet beter en eerlijker samen kunnen verdelen?*

Waar sloof je je meer uit: in een klein bedrijf, van jezelf misschien, of in een groot bedrijf? Waar voel je meer verantwoordelijkheid?

Bert: Ik denk in je eigen zaak, daar heb je direkt wat mee te maken. Als 't bedrijf niet goed gaat, heb je jezelf ermee. Als je in je eigen bedrijf je best niet doet, dan zou het bedrijf wel eens over de kop kunnen gaan. Bij een groot bedrijf komt het salaris elke maand wel binnen, dat maakt niet uit. Daar voel je je minder verantwoordelijk.

Gerard: Het hangt er ook van af wat je maakt. Als je alleen maar bouten of schroeven moet maken of een groot ding waarbij allerlei onderdelen in elkaar zitten, dan voel je bij het laatste veel meer verantwoording.

Ron: Ik zou me in m'n eigen bedrijf meer uitsloven. Dat heeft ook met gemakzucht te maken, in een groot bedrijf lijkt me dat niet zo nodig. Een groot bedrijf lijkt me wel gezelliger, meer mensen; daar zou ik het liefst in werken.

Eric: In een eigen bedrijf maak je ook veel gemakkelijker overuren, daar zet je je meer voor in.

In het algemeen is het zo dat de man buitenshuis werkt en met het loon thuiskomt. Zit er volgens jullie kwaliteitsverschil tussen het werk dat de vrouw doet in de huishouding en het werk van de man?

Bert: Het is allebei belangrijk, want als de vrouw niets doet, wordt het een zootje. Als de vrouw dat werk niet leuk vindt en ook een baan wil, komt er bij mij een huishoudster.

Wat zouden jullie ervan vinden om het werk in huis samen te delen?

Gerard: Dat lijkt me prima. Je bent lekker op je gemak bezig in huis, dat is belangrijk. Je kunt je eigen tempo bepalen.

Ron: Ik vind het gemakkelijker als de vrouw alles doet. In huis werken ligt me niet, daar heb ik geen geduld voor.

Gerard: (die Rons vriendin kent): Dat zal ik tegen haar zeggen, joh . . .

Eric: Als je geen kinderen hebt, kan het best met z'n tweeën, maar als je een paar koters door 't huis hebt lopen, hoeft het voor mij niet. Ik wil wel een beetje helpen, maar ik wil er niet de hele dag voor thuis blijven.

Als je vrouw het ook veel leuker vindt om in 't bedrijf te werken, wat dan?

Eric: Ik wil niet in huis zitten, 'n beetje stofzuigen en zo . . . Die korvee hier vind ik al erg genoeg. Als m'n vrouw dat ook erg vindt en ook graag wil werken, dan neem ik gewoon geen kinderen. Dan kun je dat werk met z'n tweeën gemakkelijk doen.

Bert en Gerard hebben niet zoveel problemen met het huishoudelijk werk. Ze zijn het wel gewend en ze zeggen dat ze samen met hun vrouw wel voor het gezin willen zorgen: allebei de helft. Maar dan de volgende vraag:

Is het werk van de vrouw binnenshuis minder belangrijk dan wat de man buitenshuis doet?

Gerard: Het is wel belangrijk, het moet gewoon gebeuren. Als je vrouw het niet leuk vindt, moet je afspraken maken met z'n tweeën.

Bert: Ik kom liever van mijn werk thuis en zie dat het netjes is in huis. Als het een klerezooi is, kom ik niet graag thuis, hoor.

Uit deze antwoorden blijkt dat ze er diep in hun hart toch nog van uitgaan, dat de vrouw het werk in huis doet. Dat is ook niet zo vreemd, want zo worden we bijna allemaal opgevoed en zo gebeurt het meestal nog. Wanneer we erover na gaan denken, vinden we met ons verstand vaak dat het eigenlijk best anders zou kunnen. Maar dan duurt het vaak nog een hele tijd voordat we met ons hele gevoel achter onze eigen verstandelijke uitspraak gaan staan. Zo gaat dat bij mezelf ook dikwijls.

Als we naar de toekomst kijken zijn er een paar belangrijke vragen te beantwoorden: Moeten we blijven vasthouden aan een werkweek van 5 x 8 uren? Kan de verdeling van het werk tussen mannen en vrouwen het beste blijven zoals die nu is?

Over deze vragen is heel wat zinnigs en onzinnigs te zeggen. Daarover meer in een volgend artikel.

Wim Reinders

EGO: middel van bestaan

Bomen tussen ons en de horizon

Wat jammer nou dat die zure regen er een eind aan komt maken: Nederland groeide net zo lekker dicht. Met bomen wel te verstaan. In wat we ,,natuur" noemen en daarbuiten, op het platteland en rond de steden. Eindelijk kwam er iets moois tot stand en dan stuurt het verkeer, de elektriciteitsproduktie en de landbouw in een gemeenschappelijke actie roet in het eten. Of zuur in het groen, dat is beter. Een lekker bebost en beboomd Nederland zit er dus misschien toch niet in. . .

Kaal, open land

Nog niet zo lang geleden, zo'n 150 jaar en wat is dat nu uiteindelijk in de geschiedenis, was Nederland voornamelijk kaal en open. Je kon er heel vaak van dorp naar dorp, van kerktoren naar kerktoren kijken. Niet alleen in het lage westen en noorden, maar ook op wat we nu de ,,hogere zandgronden" noemen.
De grote hoogvenen in het noordoosten van Nederland bestonden nog grotendeels, evenals die op de grens van Brabant en Limburg. Bijna eindeloze, vrij ontoegankelijke en monotone landschappen. Zonder bomen praktisch, want bomen kregen en krijgen in het met water verzadigde hoogveen geen kans.
Bijna alle huidige Nederlandse bossen moesten in die tijd van een anderhalve eeuw terug ook nog worden aangelegd. Men was de slag van de 16e en 17e eeuw nog niet te boven gekomen. De zich uitbreidende steden, maar met name de handels- en oorlogsvloot vroegen toen zoveel hout, dat eerst hele bossen werden kaalgekapt en later veel hout moest worden ingevoerd. Van massale of ook maar enigszins georganiseerde herplant was vaak geen sprake geweest.

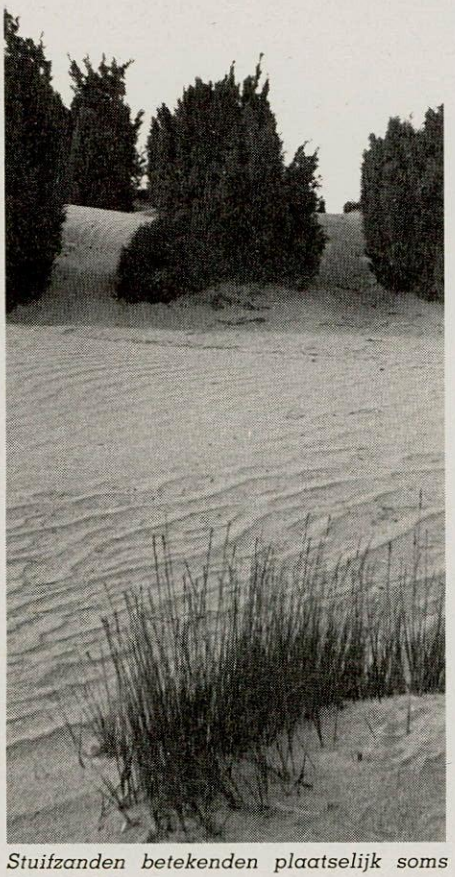

Stuifzanden betekenden plaatselijk soms een ware ramp

Heidevelden waren er wel. Over heel grote oppervlakten zelfs. Geen natuurgebied zoals nu, geen recreatiegebied, zelden militair oefenterrein: de heide was eeuwenlang een onmisbare schakel in het landbouwbedrijf. Via de reeks heide, schapenbeweiding, mest in de potstal en mest op de akkers kon zelfs in streken met de meest arme grond nog wat landbouw plaatsvinden. Door de schapen op de heide kreeg de begroeiing geen kans. Hele of half met berk en grove den volgegroeide heiden waren er niet. Er was ruimte. En rust: niemand, behalve een herder, een boer die plaggen stak of een eenzame reiziger had er wat te zoeken.
Waar de heiden te intensief werden gebruikt, waar overbegrazing plaatsvond of te diep plaggen werden gestoken, kwam het zand bloot. De wind deed de rest. Er ontstond een ander boomloos landschap: het stuifzand. Plaatselijk een ware ramp, met ontruiming van boerderijen, soms van hele dorpen. Een Sahel in het zand van de Veluwe of Brabant. Dat wat er tijdelijk aan boom of struik overbleef waren enkel een aantal bladloze, verweerde staken.

Woeste grond massaal ontgonnen

In de loop van de vorige eeuw kwam de mijnbouw in Zuid-Limburg op gang. Daarvoor was stuthout nodig. Tegelijkertijd deed de kunstmest haar intrede. Twee factoren die de basis vormden voor een ware verandering van grote delen van ons landschap. Plotseling was door de uitbreiding van de mijnbouw de produktie van hout in echt grote hoeveelheden weer lonend. Daarnaast verloor de heide met de begrazing door schapen haar rol in de landbouw. Door de komst van de kunstmest konden ook allerlei veengebieden voor de landbouw geschikt worden gemaakt.
De aanleg van produktiebossen werd (tot in de duinen toe) al in het midden van de vorige eeuw in gang gezet. Maar de eigenlijke grote ontwikkelingen kwamen pas nadat de Heidemaatschappij in 1890 en Staatsbosbeheer in 1899 waren opgericht. Men ging er hard tegenaan. De ,,woeste gronden" werden massaal ontgonnen. Op zandverstuivingen en heidevelden werd veel bos aangelegd; heiden en hoogveen werden in landbouwgrond herschapen. Een gigantische operatie waarbij hele landschappen op de schop gingen. ,,Welvaart vervangt leegte" en ,,De spade verbetert en verfraait", zo staat er in de gedenkboeken die terugblikken naar de periode van het eind van de vorige en het begin van deze eeuw. Voor huidige begrippen ging er ook veel natuur verloren. Maar dat aspect speelde toen nog geen rol. Een vereniging als Natuurmonumenten (nu met zo'n 250.000 leden) werd pas in 1905 opgericht en bleef lange tijd erg klein.
Gelukkig werd bij al die ontginningsarbeid ook wel aandacht aan de verzorging van het landschap besteed. Er kwamen bomen langs de wegen, erfbeplanting rond de nieuwe boerderijen kwam naar voren. Het begin van veel groen in ons land.

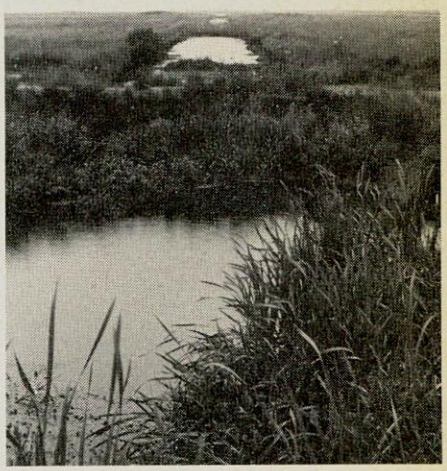

Hoogveen op de grens van Friesland en Drenthe: zo kaal en boomloos moet het vroeger op veel plaatsen zijn geweest

Elzebroekbos

Veranderingen ook in het westen van ons land. Nog geen anderhalve eeuw geleden was het landschap ook daar veel kaler. Er waren wel wat boerderijen met geboomte en in het veld stonden ook soms boerengeriefbosjes. Voor het verkrijgen van stokken, staken en ander gereedschap altijd praktisch, voor het haardvuur soms onmisbaar. Maar verder was het polderland veel opener

Rietland: zonder onderhoud staat hier in tien, twintig jaar bos

dan tegenwoordig. Geen door de provinciale waterstaat bijgehouden beplantingen langs wegen, geen nieuwe boomrijke recreatieprojecten, waarvan het Kralingse Bos bij Rotterdam en het Amsterdamse Bos tussen Amsterdam en Amstelveen vroege voorbeelden zijn. De landbouw, of liever het agrarisch bedrijf in meer brede zin, bepaalde het beeld. Alle landbouwgrond werd nog gebruikt. Er waren rietvelden, stroken met mattenbies langs de oevers van de grotere plassen ook. Er werd plaatselijk nog turf gebaggerd. Heel lang bleef het vrijwel overal stil, soppig en tamelijk primitief.

In deze eeuw, met een bijna revolutionaire ontwikkeling in de landbouw, kwam er een scheiding tussen agrarisch waardevolle en agrarisch minder bruikbare gebieden. Die laatste waren ver in de minderheid, maar ze waren er wel. En werden, moeilijk bereikbaar als ze vaak bleven, geleidelijk verwaarloosd. Ook de rietlanden liepen in kwaliteit achteruit. De riet- en biezencultuur kwam op de achtergrond.
Maar in zo'n drassig milieu als bijv. in het hart van Holland bij Nieuwkoop of in het Hollands-Utrechts Vechtplassengebied is het wel zaak het land of het riet goed te onderhouden. Anders verruigt de boel snel. Dat gebeurde in een aantal gevallen ook. Binnen maar enkele jaren staken soms massaal jonge struikjes van braam, berk, els of wilg de kop op. Aan hun lot overgelaten ontwikkelde zich zo op sommige plaatsen een soort moerasbos, dat plaatselijk als elzebroekbos bekend staat. Het eens zo vlakke landschap, al in de Middeleeuwen van ruig bos ontdaan, kreeg zijn geboomte terug. Natuurbeschermers zijn er wat blij mee. Het zijn groene decoraties die zeker in het landschap passen. De variatie aan bloemen en vogels is er soms erg groot. Maar het uitzicht is weg, de kerktoren en de ondergaande zon is zelden meer te zien.

Veranderend landschap

Zo verandert ons landschap voortdurend. Tijdelijke economische behoeften spelen soms een rol. De aanplant van naaldbossen in duinen als die van Vlieland, van Schoorl, van Schouwen-Duiveland is in biologisch opzicht eigenlijk niet zo geslaagd en in financieel opzicht dubieus, maar ten tijde van hun aanplant (vaak in de periode rond 1900 al) misschien verklaarbaar. De bossen van snelgroeiende populieren die nu in de Flevopolders ontstaan, lopen parallel met de behoefte aan inlands hout van deze tijd. Het type bos dat nu tot stand komt is veel meer dan vroeger ook op de recreatie afgestemd. Tegelijkertijd proberen natuurbeschermers en biologen de oude produktiebossen weer wat meer om te vormen tot natuurlijk bos. Er mag nu weer duidelijk dood hout in de bossen blijven liggen.

Met 8,5% bos op haar bodem beleeft Nederland de boomrijkste periode sinds lange tijd

Al met al zorgen al die verschillende typen bos er wel voor dat in ieder geval 8,5% van ons land met bos is bedekt. Dat is in eeuwen niet zoveel geweest. Bos, lanen, windsingels rond boomgaarden, wegbeplantingen geven meer en hoger groen dan lange tijd is voorgekomen. Ze ontnemen ons het zicht op de horizon, maar dragen bij tot de leefbaarheid van ons land. Nu nog wat aan die zure regen doen. . .

Frits Maas

de zure regen werkt op de regenboogvliezen

STEFAN VERWEY

‚Je bent voortdurend bang dat je uitdroogt'

Uit zijn prenten komt hij tevoorschijn als een eenzame figuur. Woonachtig in een bunkerachtige flat. Zo'n silo in een totaal verpest leefmilieu. Hij heeft een sombere kijk op het leven. Iedere dag lijkt er een teveel. Wanneer zelfdoding niet het risiko in zich droeg van mislukken, zou hij die nog liever vandaag dan morgen plegen.

Wanneer ik Stefan Verwey konfronteer met bovenstaand portret, blijkt het geheel niet te kloppen. Totaal het tegenovergestelde benadert de werkelijkheid zelfs aanzienlijk dichter. Toch geeft hij toe dat men veelvuldig opmerkingen maakt in zijn richting, zo in de geest van: ,,Je woont zeker in een flat?" tot ,,Loop je met zelfmoordneigingen rond?"

Hoe zou dat beeld van jou zijn ontstaan?
Kijk, ik gebruik heel weinig tekst in mijn prenten. Het nadeel daarvan is dat tekeningen op verschillende manieren geïnterpreteerd kunnen worden. Soms krijg ik weleens de neiging om er bij te zetten dat ik het niet zo zwart-wit bedoel. Maar dat kan natuurlijk niet, omdat je dan de kracht uit de tekening haalt. Het voordeel van geen teksten gebruiken is overigens dat mensen, zelfs na jaren nog, precies kunnen onthouden wat je getekend hebt.

Hoe ben je met tekenen begonnen?
Ik heb, zoals veel meer humanisten, een heel rooms verleden. In 1963 ben ik in de Katholieke Illustratie begonnen. Destijds was dat een weekblad waar in de katholieke gezinnen om werd gevochten. Dat blad gaf jonge tekenaars in die tijd de kans om hun ideeën te publiceren. Op grond van mijn vijfjarige kostschoolervaring bij de broeders besloot ik toen een strip te maken over een broeder. Dat werd de strip ,,Broeder Gosewijn" waarin ik uitbeeldde dat broeders ook gewone mensen zijn.
Tijdens die kostschoolperiode had ik ook gezien dat naar die broeders, naar de geestelijken in het algemeen, nogal werd opgekeken. Want het waren bijzondere mensen. Terwijl wij als scholieren toch ook wel zagen dat bijvoorbeeld de fraters onderling ook ruzie maakten.
Op een gegeven moment was ik aan het tekenen, toen klopte frater portier, zo ongeveer de aardigste frater die er was, mij op de schouder en zei: ik wil even met je praten. Hij begon toen over mijn tekeningen en in het geheim heeft hij mij tekenles gegeven. Dat was een heel eenvoudige frater. Van andere fraterdocenten had ik zoiets nooit kunnen verwachten. Die vonden dat je moest werken voor je cijfers in plaats van een beetje te fröbelen. Maar juist zo'n eenvoudige broeder die zag er wel wat in.

In je tekeningen neem je nooit politieke kopstukken of politieke partijen op de korrel. Wel altijd het politiek-maatschappelijke systeem. Waarom?
Ik ben meer geïnteresseerd in de gevolgen van de politieke beslissingen dan in partijen of politieke figuren. Om telkens weer elke politikus die er komt en zijn politieke denkbeelden te gaan zitten analyseren, daar heb ik totaal geen trek in.

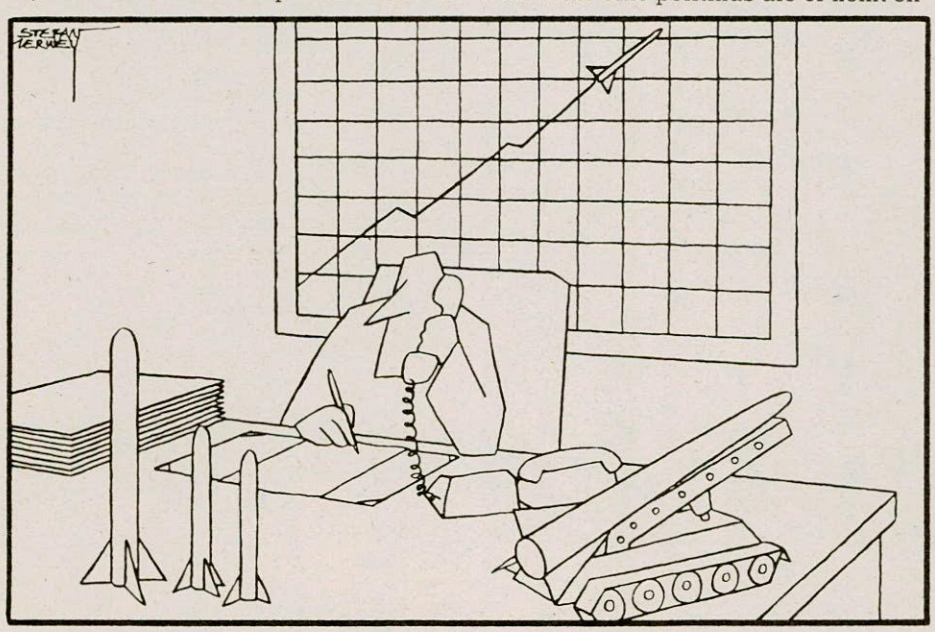

Je gaat met je tekeningen slechts zelden in op de direkte aktualiteit. Al heb je er wel enkele gemaakt over Polen en Afghanistan en langer geleden over Charta '77 en de wereldkampioenschappen voetbal in Argentinië. Maar dat zijn uitzonderingen. Ligt de aktualiteit je niet?
Ik probeer altijd een aktualiteit te zoeken die, helaas, lang aktueel blijft. Ik heb bijvoorbeeld zo'n jaar of vier geleden eens een tekening gemaakt over gif in de grond. Prompt kreeg ik toen een woedende brief vanuit de chemische industrie, waarin men schreef dat Verwey een eenzijdige politieke tekenaar was. Ik werd ook uitgenodigd door zo'n chemisch bedrijf om te komen kijken wat voor prachtige zuiveringsinstallaties ze wel hadden. Ik heb dat toen keurig afgewezen. Sinds vorig jaar weten we dat zo'n beetje heel Nederland op een gifbelt gebouwd is en dat het miljoenen kost om het op te ruimen. Die prent van vier jaar terug is dus nog even aktueel.

In de prenten van de cartoonist Stefan Verwey (geb. 1946) zijn de figuren die hij ten tonele voert geen bekende politieke kopstukken, maar anonieme mensen. Levend in een troosteloze wereld en overgeleverd aan machthebbers. Uit deze wereld, waar dagelijks aanslagen worden gepleegd op het leefmilieu, waar terreur en geweld heersen, is ontsnappen nauwelijks mogelijk. Doordat grote groepen mensen dit soort angst ook zo voelen of minstens herkennen heeft zijn werk, in vrij korte tijd, grote belangstelling gekregen.
Na twee verzamelbundels (,,Niks aan de hand", 1978 en ,,Vrij en blij", 1980) en een map met losse prenten (,,Overleven? Doe het zelf!, 1982) verscheen onlangs zijn vierde uitgave. Opnieuw een verzamelbundel met een keuze uit zijn beste tekeningen van de afgelopen jaren. Titel: ,,Het nieuws in kleur" (Uitg. de Harmonie te Amsterdam. Prijs ƒ 19,50). Het verschijnen van deze, wederom kostelijke, bundel was aanleiding om eens met deze bekende cartoonist te gaan praten. EGO-redakteur Wim Heij zocht hem op.

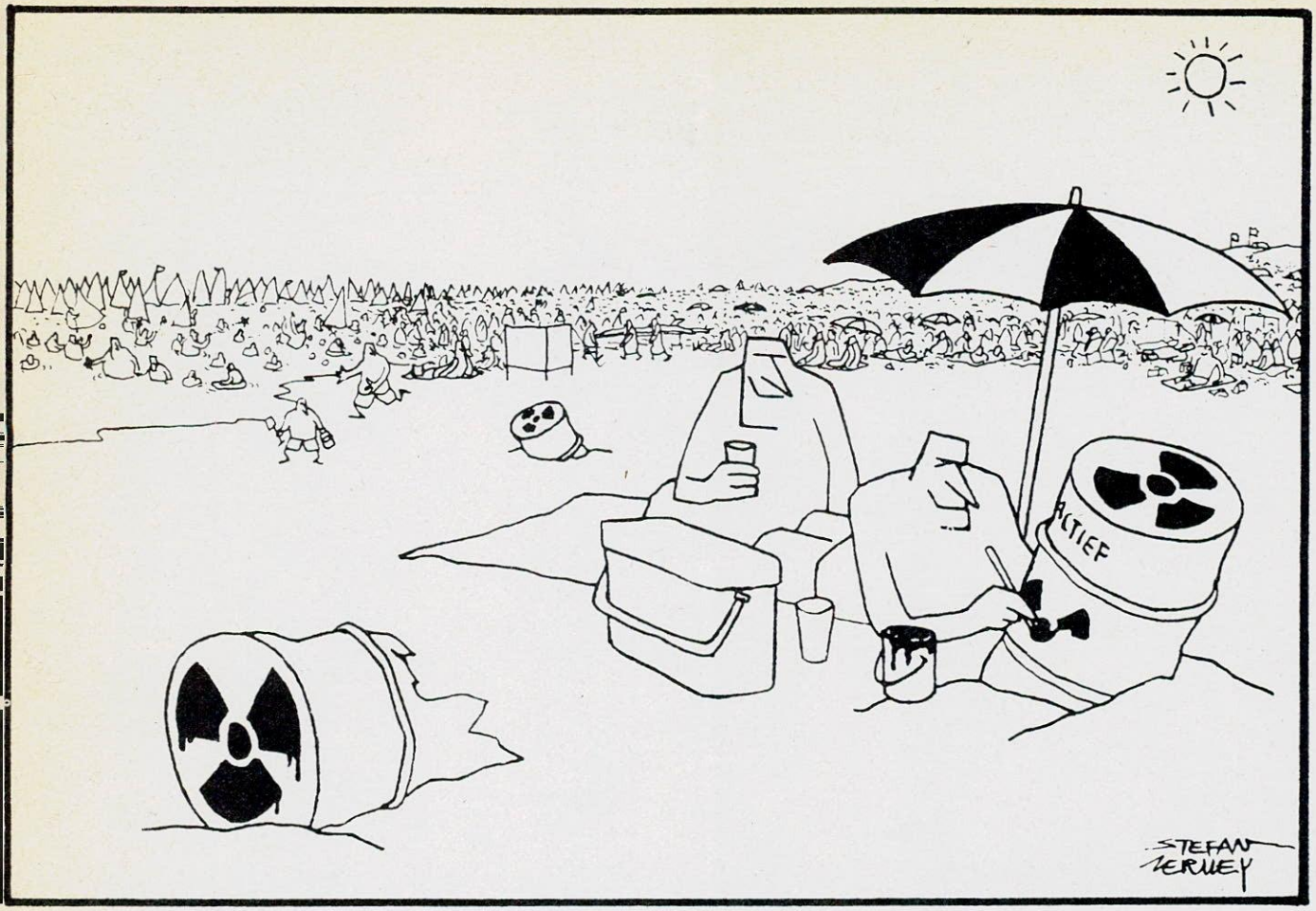

Er valt over het algemeen weinig te lachen om je werk. Nu lenen de onderwerpen zich daar ook niet direkt voor. Het gaat vaak over milieuvervuiling, kille geefwereld, terreur, geweld, macht en de machteloze mens. Zelfs zelfmoord kom je regelmatig tegen, al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat ze bijna nooit lukken. De kritiek die je vaak hoort over politieke tekenaars is dat ze altijd zo negatief zijn.

Het beroerde is dat je niet positief kunt tekenen, dat zegt je niets. Kijk wat goed is, is goed. Houden zo. Wat slecht is moet worden aangepakt.

Wat geven je tekeningen nu weer: de werkelijkheid òf dat we op moeten passen dat het geen werkelijkheid wordt?

Het is een waarschuwing met toch ook wel iets relativerends. Althans zo hoop ik dat het overkomt, al weet ik dat het niet altijd bereikt wordt bij iedereen.

Ondanks die relativerende trekken doet je werk toch sterk denken aan de door Orwell beschreven maatschappij in zijn boek 1984. Ben je een onheilsprofeet?

Nee hoor. Ik beschouw mezelf als een gemiddelde krantenlezer. Alleen ik probeer de angsten, die de gemiddelde krantenlezer heeft, een beetje te vertalen en ik merk dat men dat wel door heeft. Ik denk niet dat er zo'n groot verschil in beleving is tussen mij en de gemiddelde krantenlezer. Ik kan alleen mijn onrust kwijt in mijn tekeningen en daar zadel ik dan weer de Volkskrantlezers mee op. Die doen er dan maar mee wat ze willen.

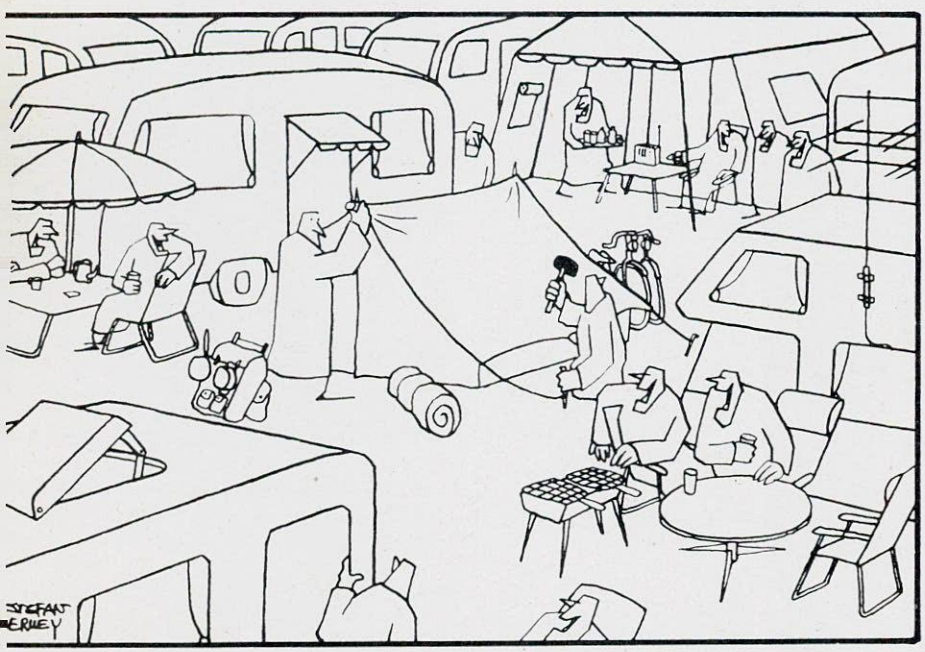

Je laat steeds meer weg in je tekeningen. Ik geloof niet dat je figuren ooit oren gehad hebben. Maar in de loop der tijd zijn ook de ogen verdwenen en zelfs monden kom je steeds minder tegen. Waar leidt dat toe?

Tja . . . op een gegeven moment merkte ik ook dat mijn prenten te leeg werden. Ik probeer zo min mogelijk op papier te zetten. Je kijkt hoe ver je kunt gaan om iets duidelijk te maken. Op een gege- ▶

5 geboden 10 geboden wie gebiedt er meer

▶ ven moment is er een einde of je komt in de moeilijkheden. De laatste tijd begin ik er juist weer wat meer details aan toe te voegen, dat zal de lezers van de Volkskrant wellicht niet ontgaan zijn.

Direkte herkenbaarheid is toch je handelsmerk. Ze zijn heel erg overzichtelijk, geen of nagenoeg geen bijzaken. Daardoor krijgt het verschrikkelijke juist grote kracht. Loopt door het toevoegen van meer details die direkte herkenbaarheid geen gevaar?
Het is soms ook een dilemma. Je tekent graag, dus wil je zoveel mogelijk tekenen. Toch moet je uitkijken dat je niet teveel op papier zet. Ik wil alleen die details toevoegen die ook een funktie in de tekening hebben.

Welke tekenaars waardeer je in het bijzonder?
Tijdens mijn kostschooljaren waren dat de Franse tekenaars Bosc en Chaval. Beroerd genoeg hebben die beiden, zo'n jaar of tien geleden, zelfmoord gepleegd.
Tekenaars die mij momenteel het meest aanspreken zijn allereerst Tommy Ungerer, een Elzasser die nu in Ierland woont. Ungerer heeft gruwelijke politieke prenten gemaakt, maar ook uitstekende kinderboeken. Dat is, maar dat terzijde, het ideaal van vele tekenaars: heel harde tekeningen maken en tegelijkertijd ook voor kinderen wat doen. Ik ben op dit ogenblik ook bezig met een kinderboek.
Een tweede tekenaar die ik bewonder is de Amerikaan Maurice Sendak.

Tekening van de door Stefan Verwey bewonderde Franse cartoonist Bosc

Je hebt eens in een interview met de Volkskrant gezegd: ,,Ik ben een waakhond met een muilkorf die pas gromt als het kwaad is geschied". Wat bedoelde je daar mee?
Dat je geen enkele illusie moet hebben dat je met politieke tekeningen iets verandert in de samenleving. Dat hebben mijn kollega's overigens ook niet. Je kunt alleen mensen een hart onder de riem steken, zo van ,,je bent niet de enige die zo denkt" of ,,je bent niet de enige die onrust kent". Verder bereik je er niets mee. Tekenaars die politieke kopstukken tekenen krijgen heel vaak telefoontjes van die politici of hun echtgenotes of ze die bewuste tekening kunnen krijgen. Ondanks dat die politieke tekenaars ze voor rotte vis hebben uitgemaakt, vinden ze het toch een aardige prent. Ze zijn dan toch gestreeld. Dat merkte je ook met de konferences van Wim Kan. Politici konden dan teleurgesteld reageren wanneer ze niet genoemd waren.

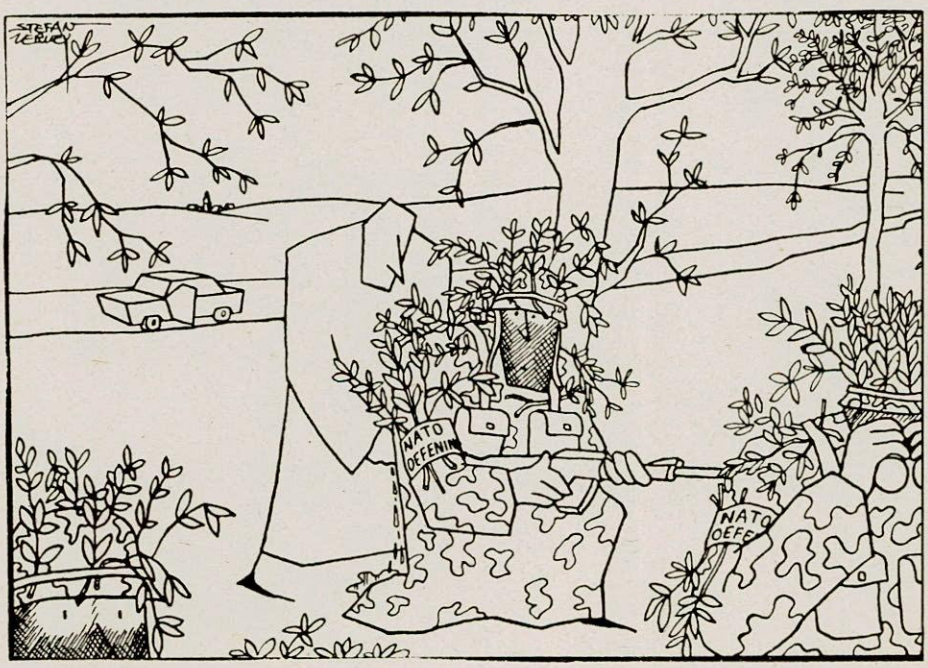

Wat beweegt dan toch de geëngageerde tekenaar? Als het waar is wat je zegt, dan lijkt het eigenlijk alleen te gaan om het maken van het prentje. Dat kan ik me nauwelijks voorstellen.
Ik denk dat iedereen zich wel afvraagt: heeft het zin wat ik doe. Ook al zou het weinig zin hebben dan toch zou je het moeten doen. Maar ik vind het heel arrogant wanneer je als tekenaar zegt dat het iets uithaalt. De chemische industrie heeft mij ook nooit verontschuldigingen aangeboden, zo van: Sorry Verwey, wij hebben u vier jaar geleden ten onrechte beschuldigd van eenzijdigheid, want u hebt, achteraf gezien, toch gelijk gehad. Toch vind ik dat je het niet moet laten. Je wilt nu eenmaal wat overbrengen, maar tegelijkertijd is enige relativering ook op z'n plaats.

Ben je bang voor het teruglopen van je kreativiteit, je vindingrijkheid?
Ik denk dat het de angst is van iedereen die kreatief bezig is. Of dat nu een kabaretier is, een beeldhouwer, een schrijver of een tekenaar. Je bent voortdurend bang dat je uitdroogt. Tegelijkertijd is er toch iets dat je blijft zoeken naar nieuwe wegen. Dus het kan best zijn dat ik over vijf jaar heel flauwe prentjes maak, maar het is ook mogelijk dat ik mijn boeken zit te signeren in een boekhandel met duizend bezoekers voor de deur.

Een laatste vraag. Wat is je visie op de mens en op de wereld? Het door mij aan het begin van dit gesprek, geschetste portret van jou klopte van geen kant. Ben je optimistisch over de mogelijkheden van de mens te overleven?
Ik wil me in die zin graag aansluiten bij wat Constandse eens heeft geschreven: ,,Ik ben van nature een optimist, maar geen optimist die zegt het zal zo'n vaart niet lopen". Toch ook een ingebouwde angst. Er zijn heel veel mensen die zeggen, over die kernraketten, om maar een heet hangijzer van nu te noemen, dat spul zal nooit gebruikt worden. Dat soort optimisme vind ik heel gevaarlijk. Maar ik ben ook geen pessimist die zegt dat er absoluut niets positiefs tegenover te stellen is. Ik heb de hoop dat er een ommekeer in het denken komt en dat kan toch alleen maar als mensen hun mening ventileren.
Of dat nu via een demonstratie is of tegen vrienden of familieleden, dat doet er niet toe. Waar het om gaat is dat de gedachten zo verspreid worden dat een regering er op een gegeven moment rekening mee moet gaan houden. Vijf jaar geleden had je ook niet kunnen denken dat er zoveel Nederlanders, van alle gezindten, tegen de plaatsing van nieuwe kernwapens zouden zijn. En het is toch gebeurd. Dat soort dingen bevestigen mijn hoop op een ommekeer.

Wim Hei

Overpeinzingen van een afgezwaaide soldaat

Het affiche

Dit affiche **(zie volgende bladzijde; red.)** maakt mij altijd aan het lachen. Het hangt in de Korporaalskamer en de neus van de zichtbaar onverschrokken soldaat is rood gemaakt. Een wassen neus. De prent dateert overigens uit 1914, en behelst een oproep aan alle mannen van 18 tot 60 jaar om zich vrijwillig bij de Nationale Weerbaarheidsbeweging aan te sluiten.

Rechts van de soldaat staat een gezwomde jongeman van een jaar of dertig z'n sokken te drogen boven een potkacheltje waarop thee wordt verwarmd. Hij heeft een sigaret in de mondhoek en een uitgeblust gezicht. Dit in tegenstelling tot de geweerschutter, die blij is dat hij het vaderland mag dienen, een blos siert zijn wangen.
Het zijn twee uitersten en dat moet ook, want zo'n affiche moet kort en bondig zijn, maar vooral: duidelijk.

Ik zit graag thuis. Daar drink ik een kopje thee in het zonnetje, keuvel wat met mijn vriendjes over de politiek, terwijl we luisteren naar Pink Floyd's Atom Heart Mother. Soms ga ik naar de Papengracht om aldaar wat Vieux te nuttigen voor het open raam: de hitte is er niet om uit te houden. Ik houd van dit leven, U misschien niet, soms denk ik wel eens dat het 't waard is om verdedigd te worden.

Wat er altijd door m'n hoofd flitst, als ik dat affiche zie, zijn de oorlogsfoto's. Zij vormen een ijzig verslag van wat er werkelijk is gebeurd. Sommigen zijn ook heel beroemd geworden. Herinnert U zich de foto waarop een man zijn vrouw en kind wegvoert uit de puinhopen van een gebombardeerde stad? De vrouw heeft een shock, het kind huilt.

Maar meer trof me de foto van een Duitse jonge soldaat na het einde van de Eerste Wereldoorlog. Het was voorbij, hij kijkt verdwaasd om zich heen tussen de lijken op het slagveld en hij lijkt zich af te vragen: WAAROM?
Even maar, maar juist genoeg.
Het is een beschouwende daad, geen oorlogsaktie, geen sensatie, geen geweld, geen terreurdaad.
Het is geen wereldberoemde foto, geen frontpaginanieuws.
Daar is het te onbelangrijk voor.

(Uit: In memoriam lichting–2 van Emile van Paridon, verzameld door Paul Vonk)

Opgeknipt voor u

Rechter Zweden: Kanker door „passief roken"

STOCKHOLM (AP) – De zweedse sociale verzekeringsrechtbank heeft bepaald dat langdurig „passief roken" kan leiden tot een beroepsziekte, op grond waarvan men aanspraak kan maken op een uitkering.
Een „passief roker" is een niet-roker die onvrijwillig tabaksrook inhaleert van rokers uit de omgeving. De uitspraak van de Zweedse rechtbank betreft een niet-rokende vrouw, die vorig jaar op 55-jarige leeftijd aan longkanker overleed nadat zij gedurende 18 jaar had gewerkt op een ontwerpbureau, temidden van kettingrokende collega's in een nauwelijks geventileerde omgeving. Een lagere sociale verzekeringsinstantie had geweigerd de nabestaanden een uitkering te verstrekken, omdat de ziekte van de vrouw volgens deze instantie niet kon worden aangemerkt als een beroepsziekte. Deze beslissing is nu door de nationale sociale verzekeringsrechtbank ongedaan gemaakt.
Medische deskundigen hebben tijdens de behandeling van de zaak verklaard dat de omstandigheden het in dit geval zeer wel mogelijk maakten dat de longkanker waaraan de vrouw overleed, was veroorzaakt door passief roken.

Oproep

Journalist zoekt gevallen van (seksuele) mishandeling van mannen en vrouwen in de krijgsmacht. Absolute anonimiteit gewaarborgd. Voor boekpublikatie.
Marcel Bullinga, Jacob van Lennepstraat 58-II, 1053 HL Amsterdam. Tel. 020-127052.

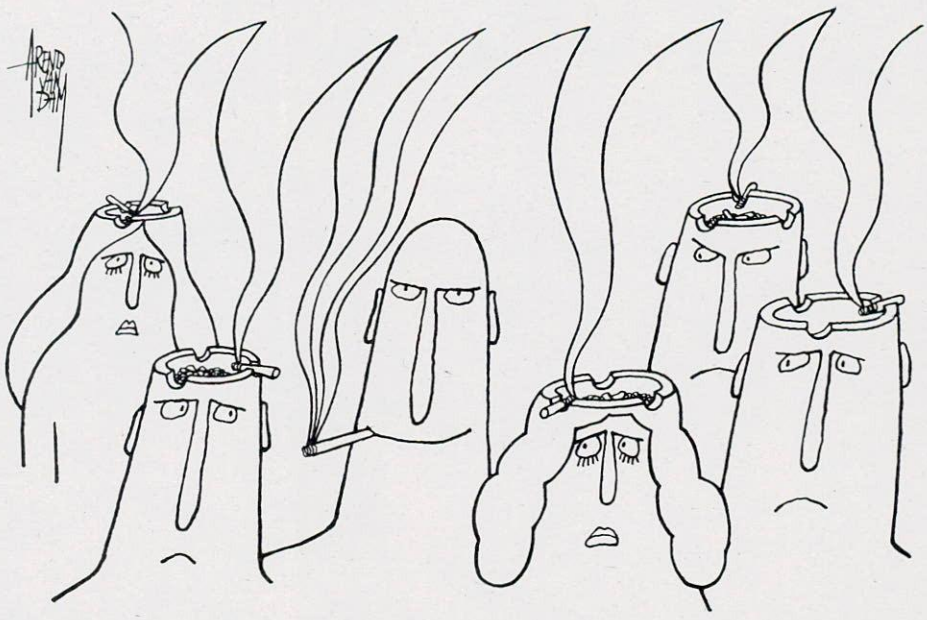

Deze tekening kregen wij toegezonden van de bekende tekenaar Arend van Dam, n.a.v. onze publikatie van een brief over „passief roken" van mevrouw Molenaar uit Arnhem (EGO augustus/september 1983). Bedankt Arend. Red.

MANNEN VAN

DE T
Z
ERN
W
VAN
BE
IS
BE

Per Koninkl. Bes
Hare Majesteit de K
600.000 Nederlandse
jarigen leeftijd tot veer
weerplichtig zijn, om
verbintenis aan te gaan

De oefeningen wor
zijnen maatschappelijk
waardigen last van one

Sluit U aan bij r
Landstorm-afdeelingen;
eer het **te laat** is.

Exemplaren van h
lieren voor het sluiten
vrage gratis door het
verstrekt.

HET SEC

Vereeniging VC

75 Columbusst

GEEFT ALLE VER

1976 BRUNOTT PRODUCTIONS NEDERLAND / P.O. BOX 1 / 4050 EA OCHTEN / NETHERLANDS

NEDERLAND!

DEN
N
ÖTIG.
E
EZE
EN
W
LD?

4 Augustus 1914 deed
en beroep op de ruim
nen van af den zeventien-
die niet Militie- of land-
tijd der mobilisatie een
illiger bij den Landstorm.
geregeld, dat men er in
kkring geen noemens-

aande- of vormt nieuwe
J en maakt U weerbaar

Besluit en van de formu-
-bintenis worden op aan-
tement van Oorlog

IAAT DER
WEERBAARHEID
s GRAVENHAGE,
DE INLICHTINGEN.

5107 MANNEN VAN NEDERLAND

Een vraaggesprek

In Swaboe

Als onze ogen aan het flakkerende kaarslicht zijn gewend, ontwaren wij de magere figuur, gehuld in een omgeslagen, zandkleurige lap, van een stof, die 't meest doet denken aan jute. De man zit in de lotushouding en beweegt zijn hoofd langzaam heen en weer, waarbij de vlechtjes die achter zijn oren, van zijn overigens kaal geschoren hoofd afhangen, zachtjes slingeren.
Op de achtergrond zie ik nu ook twee meisjes, die geknield zitten achter grote schalen met vruchten en andere lekkernijen. Als de man voor mij langdurig zijn zwarte ogen in mijn richting prikt, waag ik het mijn eerste vraag te stellen.

„U bent in SWABOE?"
Zonder enige aarzeling of nadenken klinkt het: Ik ben in SWABOE, ikzelf ben niets, maar SWABOE is in mij, SWABOE is het eeuwige leven, SWABOE is mijn adem . . . tweede vraag!

Wat betekent SWABOE in uw leven, belooft hij u het eeuwige leven? Brengt hij u het geluk hier op aarde? Of is er misschien . . .
Ik ben in SWABOE, hij is in mij, ikzelf ben niet, niemand is iets, alleen als hij in SWABOE is, is hij SWABOE, zo staat geschreven in de SWOEBA en de SWOEBA is ook SWABOE.

Maar de laatste tijd gaan er toch verhalen dat de SWABOE's nogal agressief te werk gaan bij straatcollectes. Daarbij dragen jullie scherpe messen om mensen te bedreigen!
In de SWOEBA staat geschreven: Een mes zegt meer dan duizend woorden, wij bevrijden de mens van zijn aardse drek, wij verlossen uit naam van SWABOE de mens van zijn geld en sieraden en als hij goud heeft, moet hij daar ook afstand van doen, pas dan zal hij volledig bevrijd zijn en in SWABOE kunnen raken.

En als iemand weigert jullie zijn geld te geven?
Dan nemen wij: Wij bevrijden je van je aardse bezit of van je hart.

Zoiets als: Je geld of je leven?
Wij MOETEN hem dan zijn hart uitsnijden, zo staat geschreven in de SWOEBA, het woord van SWABOE!

Maar dan overlijdt zo iemand toch ter plekke!
Wij maken hem LOS van al het aardse, hij zal dit ervaren als een bevrijding en hij zal tot voorbeeld dienen voor zijn familie en anderen, die in de regel zo vlug als ze kunnen, al hun geld en overig bezit aan SWABOE overdragen om zich bevrijd te voelen.

Hoe oud is SWABOE zelf?
SWABOE zelf is nu honderd acht en zestig jaar, maar oogt niet ouder dan vijf en dertig, omdat hij rein leeft en geen zorgen heeft, omdat hij SWABOE zelf is.

Ik heb horen fluisteren dat SWABOE tien jaar geleden nog Gladde Arie heette en een soort projectontwikkelaar was, die een spoor van oplichterijen achter zich liet.
SWABOE heeft enige tijd onder de mensen gewoond en daar zijn zegenrijke werk gedaan, hij was de grootste oplichter aller tijden, overal waar hij kwam, lichtte hij op, verscheen er licht, licht, licht alom.
Het licht van SWABOE!
Toen trok SWABOE zich terug en liet zijn mensen, die in SWABOE waren, zijn zegenrijke werk uitvoeren uit de naam van SWABOE en volgens de woorden die in de SWOEBA geschreven zijn en zoals die zijn opgetekend door SWABOE zelf.

Maar SWABOE moet toch zo langzamerhand schatrijk zijn?
SWABOE heeft zich ontfermd over de aardse lasten die de mensen met zich mee moesten torsen, hoezeer lijdt iemand, die geld en goed bezit, het hebben van geld is een doorlopende bron van ongerustheid. SWABOE offert zich op en geeft de mensen de rust terug.
Desnoods onder bedreiging van jullie lange messen!
Alleen SWABOE weet wat goed is voor de mens, zo staat in de SWOEBA.

Maar komt u zo niet in aanraking met politie en rechterlijke macht?
Nee, wij beroepen ons op de vrijheid van godsdienst en als de politie en de rechter niet in SWABOE zijn en hem willen tegenwerken en het woord van SWABOE zoals staat opgetekend in de SWOEBA, ontkennen, moeten wij ze met onze messen ook LOS maken, zo staat geschreven.

Volgens mij duurde dit interview al zeker een uur, ik keek tersluiks even op mijn horloge.

WAT? U draagt uw horloge nog, heeft men u niet in het voorportaal gevraagd uw portemonnee en andere bezittingen af te geven?

Dat horloge betekent dat u de hinder van de tijd met u draagt, dat u wordt voortgestuwd door het tikken van een klok. SWABOE wil u ook daarvan bevrijden, geef dat uurwerk onmiddellijk af.

Hij haalde een lang, dun, flikkerend mes uit zijn mouw.
Ik wierp hem snel mijn horloge toe: ***Maar ze zeiden dat ik mijn portemonnee weer terug zou krijgen!***

Maar niet uw geld, daarvan verlost SWABOE u, draagt u soms ook de last van een eigen huis op uw schouders? SWABOE zal u ook daarvan bevrijden, daarvoor hebben we een eenvoudig formuliertje, dat u slechts van een handtekening hoeft te voorzien, mits er natuurlijk niet een hypotheek op dat huis is afgesloten.

Ik schudde van nee.
Hij schoof het mes weer in zijn mouw.
Regelmatig staken de meisjes een stukje fruit in zijn mond, mij vroeg hij:

Wilt u een glaasje water?
U moet eerst afstand doen van alle aardse genietingen, als u in SWABOE wil.
Maar u moet nu gaan, ik ga me weer verdiepen in de SWOEBA, het boek geworden woord van SWABOE, die zalf voor de mens die niets is, alleen als hij in SWABOE is en zijn woord uitdraagt.

Nog een vraagje: Waar woont SWABOE?
SWABOE woont overal, maar niet waar hem dwangbevelen of belastingaanslagen kunnen bereiken, dergelijke triviale zaken bemodderen zijn heilige geest en verduisteren zijn blik.

Het lijkt me dat hij wel een goed leventje leidt, dat zou mij geloof ik wel bevallen.
Iedereen wil in SWABOE zijn, als u tienduizend gulden inbrengt mag u uw oog richten op SWABOE en genieten van zijn genot! Is dat niet een heerlijkheid?

Ik besloot er over na te denken.
Buigend nam ik afscheid en ging naar buiten naar mijn autootje, tenminste naar waar mijn autootje had gestaan!
Een geduldige volgeling van SWABOE zei me: Wij hebben ons ontfermd over uw vervoermiddel, wij hebben u bevrijd van de angst voor krassen in de lak, angst voor dure reparaties, verkeerscontroles, angst voor parkeerbonnen.
Zoals staat geschreven in de SWOEBA . . .
Wees in SWABOE, hij groette en liep weg!

Willy Lohmann

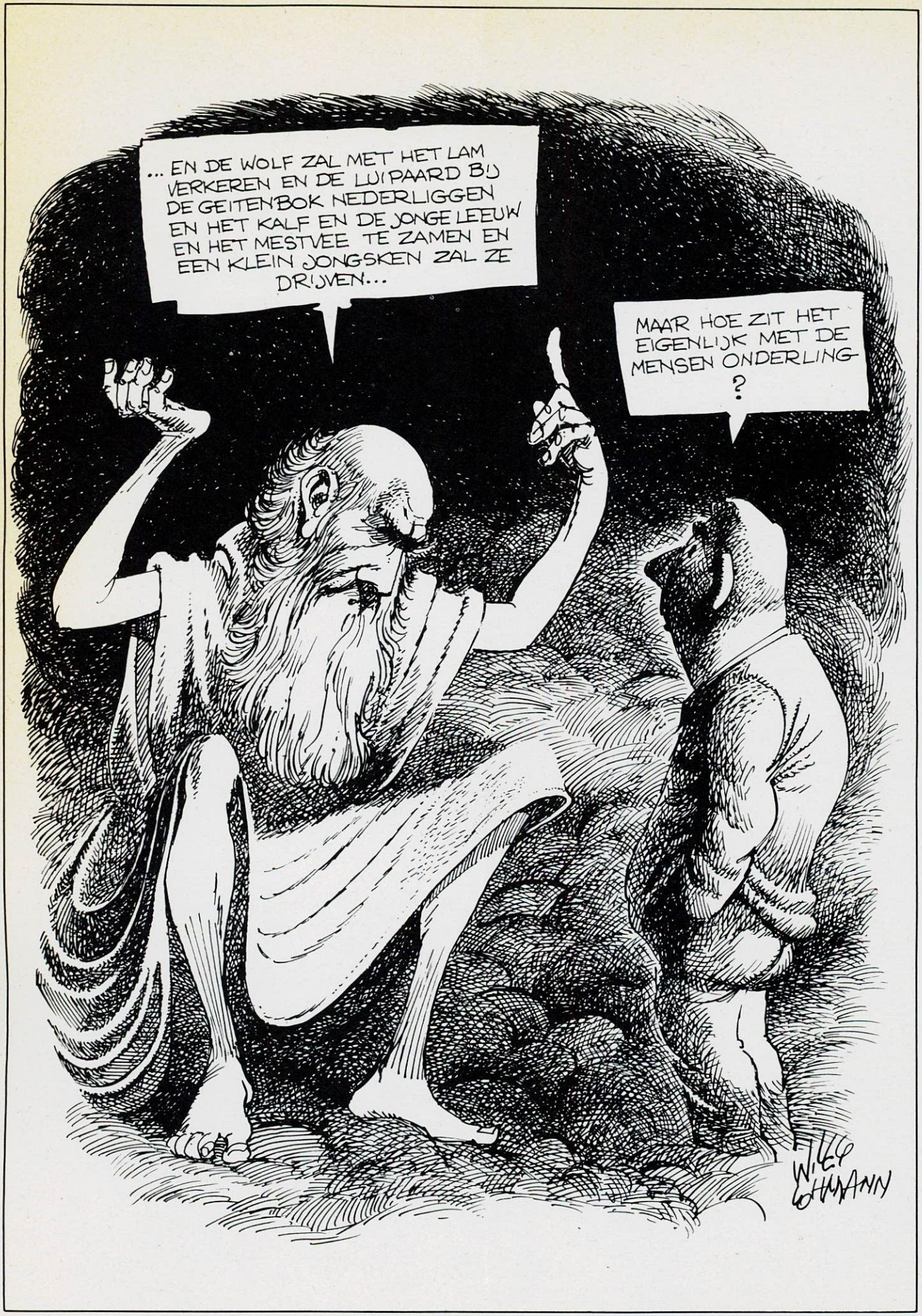
... EN DE WOLF ZAL MET HET LAM VERKEREN EN DE LUIPAARD BIJ DE GEITENBOK NEDERLIGGEN EN HET KALF EN DE JONGE LEEUW EN HET MESTVEE TE ZAMEN EN EEN KLEIN JONGSKEN ZAL ZE DRIJVEN...
MAAR HOE ZIT HET EIGENLIJK MET DE MENSEN ONDERLING ?
WILLY LUHMANN

Toekomstbeeld of geraffineerde fantasie?

Wargames

Wanneer er een enquête zou worden gehouden over onderwerpen die momenteel het meest in de aandacht staan, denk ik dat de Derde Wereldoorlog als eerste scoort, en dat de macht van de computer in het hedendaagse leven een zeer goede kans op de tweede plaats zou hebben. Beide onderwerpen worden gecombineerd in de eigentijdse, zeer dramatische maar niettemin uitermate onderhoudende film Wargames van John Badham.

David aan een simpele speelautomaat. . .

David Lightman is een doodgewone teenager. Een beetje verwaarloosd door zijn ouders (niet met opzet; ze hebben het gewoon te druk met hun eigen bezigheden en zolang ze denken dat hun lieveling het op school goed doet, is er wat hen betreft geen vuiltje aan de lucht. Dat de jongen contactarm is, schijnen ze niet op te merken. Een heel normaal beeld in de huidige Amerikaanse en ook Europese samenleving). David heeft één grote passie, en dat is zijn computer. In onze ogen een wat ongebruikelijke luxe, een schooljongen die op zijn kamer een soort Cape Kennedy heeft staan, maar over zo'n vijf en twintig jaar zal dat ook hier wel heel normaal zijn. David is virtuoos in het bedienen van zijn apparatuur. Wanneer een vriendinnetje van school een keer met hem meekomt (zij is voor de loop van het verhaal volslagen overbodig, maar zoals u weet kan in Amerika geen film een redelijk succes hebben zonder althans iets van een romance er in), maakt hij diepe indruk op haar door via zijn eigen computersysteem zijn rapportcijfers, die in het geheugen van de schoolcomputer zijn opgeslagen, een beetje op te vijzelen. Aanvankelijk is het meisje geschokt, maar wanneer hij haar diezelfde dienst bewijst, staat ze er al een stuk minder negatief tegenover (!).

Ze raakt pas echt geboeid, als ze ontdekt dat David met zijn vaardigheden ook contacten buiten de vertrouwde computerkanalen weet te bewerkstelligen. Wanneer het David lukt om in contact te komen met een systeem dat hij niet kent, en dat blijkt te beschikken over de meest opwindende video-games, raakt hij geheel in vuur en vlam. Hij kiest uit de serie mogelijkheden het uitdagende spel ,,Wargames". Ook al doet de computer hem de suggestie iets anders te kiezen, David houdt voet bij stuk: hij wil Wargames spelen. Hij besluit Seattle met de grond gelijk te maken, terwijl zijn vriendin smelt van bewondering. . .

Maar op datzelfde moment krijgen we het hoofdkwartier van het ministerie van Defensie in beeld, waar een ware paniek uitbreekt: een vreemde mogendheid (Russen!) is begonnen met vijandelijke acties, en Amerika wordt in staat van paraatheid gebracht. Het nieuws bereikt David via de radio, en dan begint de waarheid langzaam tot hem door te dringen. Hij is echter niet in staat om het spel stop te zetten, en hij ontdekt dat hij contact zal moeten zoeken met de ontwerper van dit specifieke spel. Deze ontwerper blijkt te zijn weggepromoveerd en heeft zich dientengevolge van de wereld afgezonderd. 't Kost David en zijn vriendin een zenuwslopende reis om de geleerde op tijd te vinden, en zoals het in een echte avonturenfilm hoort, op het allerlaatste moment slagen ze erin het ministerie té bereiken en een wereldramp af te wenden. Moraal van het verhaal: als je een Wargame wilt winnen, moet je het eenvoudigweg niet spelen. En wat voor games geldt, geldt natuurlijk ook voor echte oorlogen. . .

David en Jennifer (Matthew Broderick en Ally Sheedy) hebben professor Falken (John Wood), uitvinder van Wargames, gevonden

Wargames is in Amerika een regelrechte topper gebleken, en die kant zal 't in ons land, waar zoveel jongens op de middelbare school in de ban zijn van de computer, ook wel op gaan. De hoofdrol wordt gespeeld door een jonge acteur, Matthew Broderick, die geknipt is voor zijn vertolking: een kwetsbare, wat verlegen en tegelijkertijd bezeten jongen die vlucht voor alle verantwoordelijkheden die het leven van een halfvolwassene met zich meebrengt in de toverwereld van de twintigste eeuw; de wereld van de computers, die precies zo bevolkt is door reuzen en dwergen, door goed en kwaad, als vroeger de wereld van de sprookjes.

Matthew heeft vòòr Wargames gespeeld in ,,Max Dugan returns", naar een stuk van Neil Simon. Als die film in ons land gaat draaien, zal ik er zeker over berichten.

Dabney Coleman speelt de rol van dr. John McKitttrick, de computer-expert van het ministerie van Defensie en belast met het naspeuren van het alarm, dat het hele computercentrum in rep en roer heeft gebracht. John Wood speelt dr. Falken, de man die het videospel heeft ontworpen, waar David zijn vingers zo verschrikkelijk aan dreigt te branden.

Wargames is een ongelooflijk vernuftig in elkaar gezette film, actueel van de eerste tot de laatste minuut, en in een heleboel aspecten zeer herkenbaar. Als 't even kan, gaan zien!

Leo van Opzeeland

in 't kort

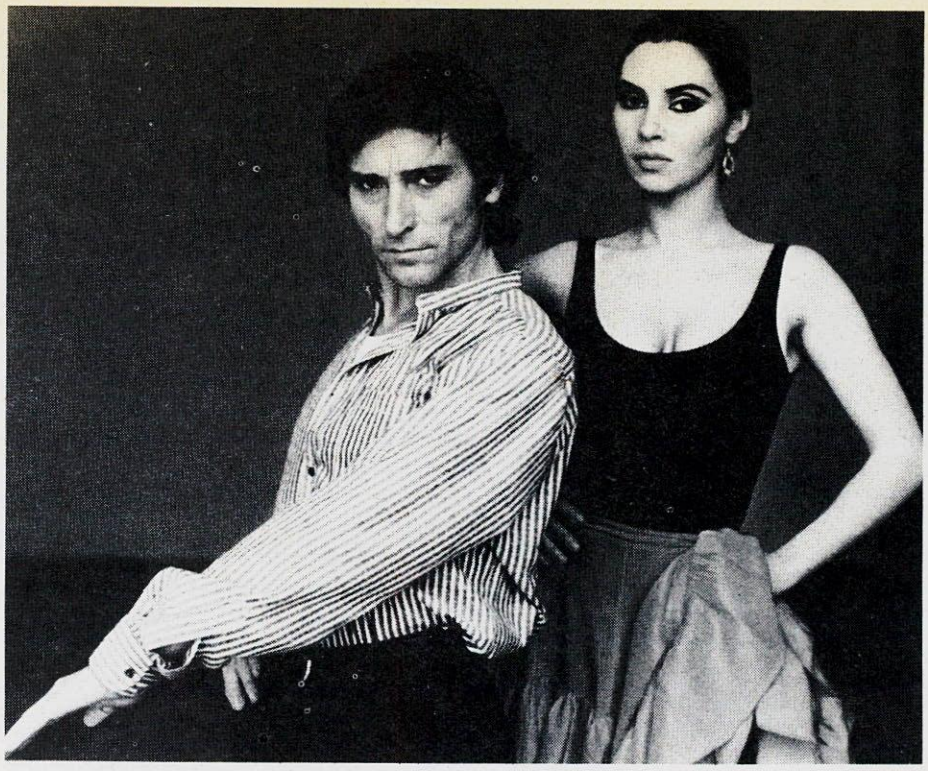

Antonio Gades en Laura del Sol als het vurige paar in ,,Carmen" van Carlos Saura

Wie maar eens per jaar naar de bioscoop gaat, zou ik aanraden als de film van het jaar **Carmen** van Carlos Saura te kiezen. Het klassieke verhaal van Carmen, geschreven door Prosper Merimée en op muziek gezet door Georges Bizet, wordt in deze film op een zeer aangrijpende manier verweven met de werkelijkheid. De Spaanse choreograaf Antonio wil het verhaal als ballet op de planken brengen. Hij zoekt nog naar de geschikte danseres voor de hoofdrol, en hij vindt haar in een plaatselijke dansschool. Hoewel hij beseft dat ze niet beschikt over de technische kwaliteiten, ziet hij feilloos dat deze vrouw (die Carmen blijkt te heten), die eigenschappen bezit die voor het verhaal noodzakelijk zijn. En terwijl hij haar rol met haar instudeert, herhaalt de geschiedenis zich: hij wordt verliefd op haar, maar zij geeft zich af met deze en gene, wat haar (en hem natuurlijk ook) noodlottig wordt. Dit tamelijk voorspelbare verhaal wordt door Saura zo hartstochtelijk, zo vurig en gepassioneerd in beeld gebracht, dat ik voortdurend met geballde vuisten op de punt van mijn stoel zat. Kom daar eens om in deze tijd van Superman, E.T. en Close encouters! Een film in de categorie ,,mag-u-niet-missen". De hoofdrol van Antonio wordt gespeeld door de begenadigde danser Antonio Gades, Carmen zelf is een creatie van Laura del Sol. Let u vooral op het ongelooflijk creatieve kleurgebruik in deze film.

Het is niet te hopen dat u deze rubriek wat onzorgvuldig leest en dientengevolge terechtkomt in een bioscoop waar **Prenom Carmen** van Jean-Luc Godard vertoond wordt. Zo enthousiast als ik over de vorige film was, zo boos ben ik over deze. Godard moet klapjes hebben, en niet zo weinig ook! In een zeer prententieus, warrig verhaal maken we kennis met een filmregisseur (gespeeld door de narcist Godard zelf) die als dekmantel dient voor een roofoverval op een bank, waarbij de jeugdige Carmen een belangrijke rol speelt. Carmen begint een affaire met een jonge politieagent, maar tot een inspirerende vrijage komt het niet, alleen maar tot wat frustrerende naaktloperij en een zeer onduidelijke blote scène in de badkamer. De oorspronkelijke hoofdrol was voor Isabelle Adjani, maar toen zij zich (terecht volgens mij) uit deze heilloze produktie terugtrok, werd de jonge Nederlandse Maruschka Detmers voor de rol aangezocht. Een schattig meisje (ik heb haar ontmoet), dat met een dergelijke rol, al is hij nog zo slecht, natuurlijk toch wel met één klap in de publiciteit belandt. Ze verdient een tweede kans, en een betere!

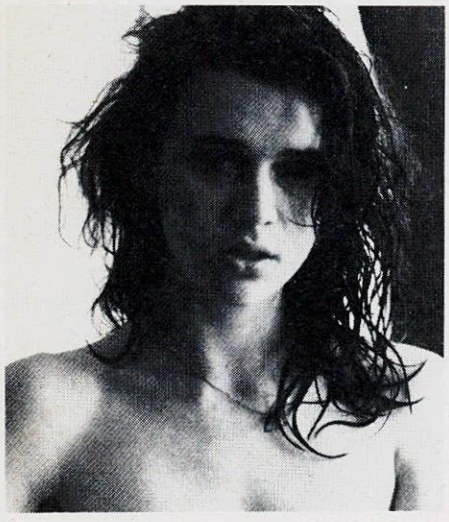

De Nederlandse Maruschka Detmers speelt de hoofdrol in Godard's ,,Prenom Carmen"

Een soort Franse versie van The Godfather leverde Alexandre Arcady af met zijn eersteling, **Le grand pardon.** Dit is de Franse vertaling van het Joodse begrip Grote Verzoendag, Maar in Nederland rouleert de film onder de naam De genadeslag. Het handelt in dit gewelddadige verhaal om een Joods-Algerijnse familie, voorgezeten door Raymond Bettoun, die het Parijse gangsterdom beheerst. Lijnrecht tegenover deze groep staat een bende Arabieren, die ook die heerschappij nastreeft. Van deze strijd maakt een derde, een blanke met het gezicht van een engel en het hart van een duivel, handig gebruik. Hij zet de beide families tegen elkaar op en natuurlijk vallen daarbij de nodige doden, omgebracht op soms zeer spectaculaire wijze. Aan een Franse hoofdinspecteur van politie de ondankbare taak om dit warnet te ontknopen.
Alom is deze film al vergeleken met de beroemde Godfather-cyclus en hij heeft

Bernard Gireaudeau en Jean-Louis Trintignant in ,,Le grand pardon"

er ook veel van weg: de openingsscene, dit keer geen bruiloft maar een besnijdenisfeest, en ook de stricte familieverhoudingen lijken regelrecht overgeschreven uit het dagboek van Francis Ford Coppola. Toch geeft de Europese aanpak deze film iets eigens, en de uitermate Europese hoofdrollen (van Bernard Gireaudeau als het blauwogig brein en Jean-Louis Trintignant als de geplaagde politieman) worden voortreffelijk gespeeld. Belangrijke rollen zijn ook weggelegd voor Richard Berry als de oudste zoon van Bettoun (Al Pacino in The Godfather) en Anny Duperey (tegenhangster van Diana Keaton) als de vrouwelijke buitenstaander. Als u van Clio Goldschmidt in Le cadeau hebt genoten, kunt u haar in deze film opnieuw royaal in beeld zien. Een schoonheid. Of ze spelen kan, weet ik nog steeds niet . . .

L.v.O.

Midden-Oosten blijft kruitvat

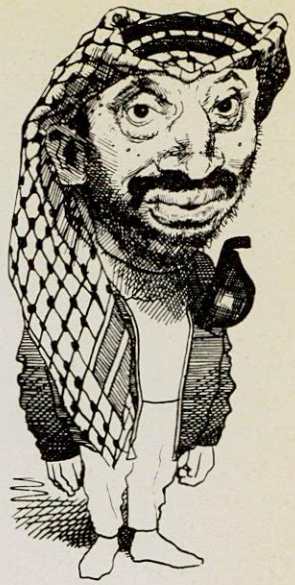

Het volgen van wat er in het Midden-Oosten gebeurt valt niet mee. Ik wil me daar, als journalist, niet over beklagen – het is mijn werk. Maar dan nog gebeurt het je wel eens, dat je klem komt te zitten tussen de gebeurtenissen van de dagen waarin je je artikel schrijft en die welke zich afspelen op het moment dat je stuk de lezer onder ogen komt.
Dit stuk wordt geschreven met naast de kop koffie nog een stuk verse boterletter, terwijl het de lezer eerst bereikt na de oliebollen. En gezien de hoeveelheid gebeurtenissen die zich afspelen in het gebied tussen de Rode Zee, de Perzische Golf en de Middellandse Zee kan gerust worden verondersteld dat er de komende weken veel gaat veranderen. Zoals het nu gaat immers kan het nauwelijks duren. Erger nog, er gaan stemmen op die vrezen dat het in het Midden-Oosten tot een confrontatie tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zal komen – een angstaanjagende gedachte.

Eindeloze onrust

De hoofdmoot der ontwikkelingen in het Midden-Oosten, en dan vooral aan de oostelijke oever van de Middellandse Zee, laat zich in enkele trekken schetsen. Na het onafhankelijk worden van Libanon (in 1941), Jordanië (in 1946) van Israël (in 1948) is het daar nooit meer rustig geweest. Deels komt dat omdat Libanon door de Fransen weliswaar redelijk welvarend werd achtergelaten, maar zonder staatsinrichting die aan alle, zeer uiteenlopende, bevolkingsen belangengroepen recht deed. In feite verkeert Libanon nu al tientallen jaren in een soms smeulende, soms hoog oplaaiende burgeroorlog. In die burgeroorlog hebben zich door de jaren heen diverse buitenstaanders gemengd. De Verenigde Staten, Syrië en Israël bijvoorbeeld, om van de Verenigde Naties nog te zwijgen, evenals van de Palestijnen, die in de internationale politiek officieel helemaal geen plaats hebben. Jordanië is, in vergelijking met Libanon, een rustig land. De meest in het oog springende gebeurtenissen in dat land zijn de deelname aan de Arabische oorlogen tegen Israël, de moord op koning Abdoellah in 1951 en de oorlog van koning Hoessein tegen de Palestijnen, in 1970 – die door de Palestijnen werd verloren, waarop ze naar Libanon trokken.

Israël lijkt, in vergelijking met Libanon en Jordanië, een oase van rust. Sinds de staat Israël tot stand kwam heeft dit land zich ontwikkeld tot een stabiele democratie met een betrekkelijke welvaart en een hoge graad van ontwikkeling. Wel heeft het, vanaf zijn onafhankelijkheid, steeds te maken gehad met oorlogen en geweld, in 1948, 1956, 1967 en 1973 bijvoorbeeld, toen Arabisch-Israëlische oorlogen uitbraken. Maar ook tussen deze oorlogen door heeft Israël steeds met geweld te maken gehad, en dan vooral na de oorlog van 1967. In die oorlog bezette Israël een gedeelte van Jordanië, de westelijke Jordaanoever, voornamelijk bewoond door Palestijnen. Onder die Palestijnen was intussen een sterke beweging gegroeid van verzet tegen de staat Israël en naar de stichting van een Palestijnse staat. We hebben daar vooral van vernomen doordat de Palestijnen zich niet tot politieke middelen beperkten. Terreur in zijn meest afgrijselijke vormen was eveneens een van hun middelen.

Palestijnse terreur

Met het noemen van de Palestijnse terreuracties zijn we weer aan het eind van 1983. Op het moment dat Yasser Arafat, de leider van de Palestijnse bevrijdingsorganisatie PLO, op het punt staat om uit de Libanese stad Tripoli geëvacueerd te worden, vernemen we weer van een bomaanslag op Israëlische burgers, in de stad Jeruzalem nog

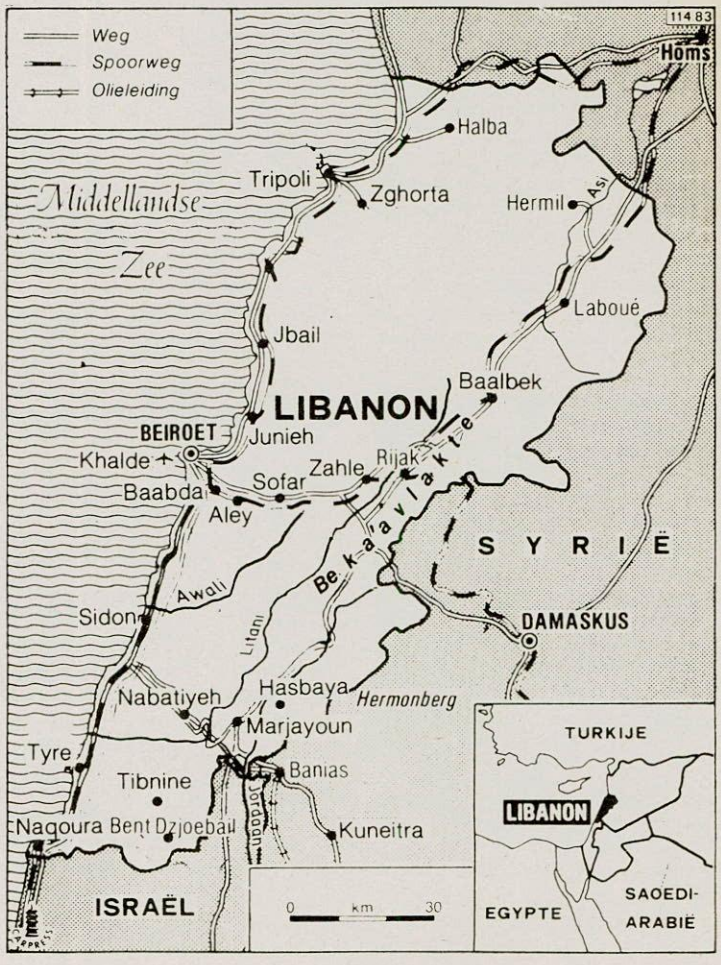

wel. Juist een bomaanslag als deze geeft aan, hoe moeilijk het is en zal zijn om ooit tot rust te komen, in dat westelijke Midden-Oosten.
Die rust bereik je namelijk niet met zwaar geweld, zoveel is nu wel duidelijk. Toen Israël vorig jaar onder het motto 'Vrede voor Galilea' Libanon binnentrok teneinde de PLO daar te verdrijven, leek dat aanvankelijk te lukken. Nu blijkt, dat er nog minstens twintigduizend gewapende Palestijnen over zijn. Die vechten weliswaar nu onderling, maar ze zijn er nog en uiteindelijk zullen ze zich weer in Libanon proberen te vestigen en zich op allerlei manier tegen Israël richten. Zoals met bomaanslagen. Een voor Israël zeer ongewenste situatie, omdat je tegen terreur nu eenmaal bijzonder weinig kunt beginnen.

Syrië

Dit laatste geldt natuurlijk ook voor Libanon, waar christenen, moslims, Palestijnen, Israëliërs, Syriërs en Amerikanen nu in een worstelpartij verzeild geraakt zijn die bijna onontwarbaar lijkt. Het land is nu een legpuzzel gelijk, verdeeld in gebieden en gebiedjes waar uiteenlopende groeperingen zich heer en meester weten. De hoofdlijn in Libanon echter is, dat een deel van het land nu bezet wordt door Syrië en een ander deel door Israël. Officeel voeren deze twee landen daar geen oorlog, maar er wordt wel voortdurend vuur gewisseld. Een complicerende factor is nu, dat Syrië zich vooral militair zwaar laat steunen door de Sovjet-Unie (Saoedi-Arabië zorgt vooral voor geld). Zo is het dus mogelijk, om Syrië te gaan beschouwen als een verlengstuk van de Sovjet-Unie – een gedachtengang die momenteel in Washington als vanzelfsprekend wordt beschouwd. En die vanzelfsprekendheid heeft er voor gezorgd dat de Verenigde Staten, die aanvankelijk als onderdeel van een internationale vredesmacht naar Libanon waren gekomen, zich nu meer en meer als partij in de twisten is gaan opstellen. Niet de wettige regering van Libanon, niet tweede belanghebbende Israël, maar de relatieve buitenstaander Verenigde Staten heeft zich nu in de situatie gemengd – gewapenderhand. Dat is weer eens wat anders dan het tot stand brengen van een vredesovereenkomst, zoals president Jimmy Carter dat indertijd tussen Egypte en Israël deed!

De Amerikaanse militaire bemoeienis met de toestand in Libanon kan zeer gevaarlijk worden voor de wereldvrede, omdat Syrië verdragen heeft met de Sovjet-Unie die het bescherming bieden in geval van een aanval op zijn grondgebied. Willen de VS dus een confrontatie met de Sovjet-Unie vermijden, dan zullen ze dus van Syrisch grondgebied moeten blijven. Dat kan in bepaalde gevallen nog wel eens ongewenste beperkingen opleggen aan militaire acties, vooral in de lucht. Op dergelijke momenten zal veel afhangen van de koelbloedigheid van de Amerikaanse regering en van de Amerikaanse militairen ter plekke.

Rol van de VS

Maar hoe het ook gaat, of afloopt, zelfs wanneer de VS, geschrokken van het wespennest waarin ze zijn terechtgekomen, proberen om een soort vredesregeling tot stand te brengen voor Libanon, dan zijn we er nog niet. Want al trekken bijvoorbeeld Syrië en Israël zich geheel terug uit Libanon, dan blijft toch in beide landen de gedachte leven dat ze eigenlijk een deel van Libanon willen hebben. Zowel in Syrië als in Israël leeft in bepaalde kringen de gedachte aan duurzame gebiedsuitbreiding op Libanees grondgebied. En tussen dit alles door manoeuvreren, nog steeds en nog altijd even verbeten, de Palestijnen, die ook niet zullen rusten voor zij een eigen gebied, een eigen land hebben.

Vandaar ook de conclusie dat de situatie, opgenomen bij de boterletter, bij de oliebollen nog even verward zal zijn. Of ze gevaarlijker zal worden hangt vooral af van de VS en de Sovjet-Unie, voorlopig echter vooral van de VS. Dit machtigste land ter wereld, zélfs dit machtigste land ter wereld kan in het Midden-Oosten weinig doen waarmee alle partijen tevreden zullen zijn. Het heeft daar dus geen functie.
Oplossingen voor de problemen kunnen alleen maar komen van de direct betrokkenen, de Libanezen, de Syriërs, de Israëliërs, de Jordanezen, de Palestijnen. En de Egyptenaren. Want ooit zijn er eerder Amerikaanse troepen actief geweest in het Midden-Oosten, in 1958 in Libanon. Toen vreesden de Amerikanen ook de toenemende invloed van de Sovjet-Unie. Die vrees was toen meer gerechtvaardigd dan nu. In die tijd namelijk leunde ook Egypte op de Sovjet-Unie. En op dit moment betoont het land zich, samen met Saoedi-Arabië, een betrokkene die er veel aan doet om te voorkomen dat er echt brokken gaan vallen. **In die zin is nu de situatie in het Midden-Oosten in feite iets minder spannend dan in 1958. Ze wordt, omdat de huidige Amerikaanse president wat scheutiger is met felle uitspraken dan president Eisenhower in die tijd, alleen gevaarlijker gemáákt.**

Jan Stoof

EGO: strijdrekken

Gitaristen in de jazz

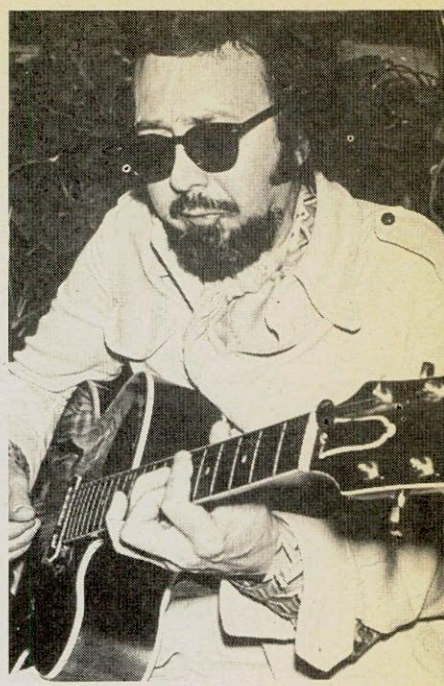

Barney Kessel

In dit artikel wil ik graag eens aandacht schenken aan de gitaar in de jazzmuziek, omdat, naar ik aanneem, dit tijdschrift vooral wordt gelezen door ,,jeugdige militairen''. Deze groep is natuurlijk vooral opgegroeid met de popmuziek en daarin heeft de gitaar vanaf het begin een dominerende rol gespeeld.
Tevens mogen we rustig zeggen, dat in de pop de amateuristische bespeling van de gitaar, zoals we die in de jaren '60 helaas maar al te vaak hoorden, heeft plaatsgemaakt voor een zeer professionele aanpak. Muzikanten als Eric Clapton, John McLaughlin en tegenwoordig Mark Knopfler hebben zeer veel technische bagage.
Om de jazz voor een wat jonger publiek toegankelijk te maken, lijkt mij de gitaar dan ook het ideale aanknopingspunt. Zo wil ik aan de hand van een aantal jazzgitaristen en hun platen proberen een brug te slaan tussen pop- en jazzmuziek. Daarbij beperk ik mij dan voornamelijk tot die musici die vooral solistisch op de voorgrond traden op nog treden.

Django Reinhardt

De eerste gitarist, die solistisch in de jazz een rol van betekenis speelde, was de Belgisch-Franse zigeuner Django Reinhardt. Hij werd in 1910 te Liverchies in België geboren en stierf in 1953 in Fontainebleau.
Django verkreeg zijn faam vooral bij het Quintette van de Hot Club de France met o.a. violist Stephane Grappelli. Hij bezat een enorme techniek, wat des te verbazingwekkender was, omdat hij het gebruik van linker pink en ringvinger praktisch miste! Django's stijl van spelen was volstrekt uniek en nooit geëvenaard. Hij was en is een van die zeldzame muzikanten, waarover de meningen niet verdeeld zijn. Django speelde op zijn eerste platen uitsluitend akoustisch gitaar, hoewel hij later ook wel de elektrische gitaar ter hand nam. De dubbele l.p. ,,Django Reinhardt Portrait'' op Barclay DALP 2/39 bevat al zijn successen met de Hot Club de France, waaronder zijn prachtige compositie ,,Nuages'.

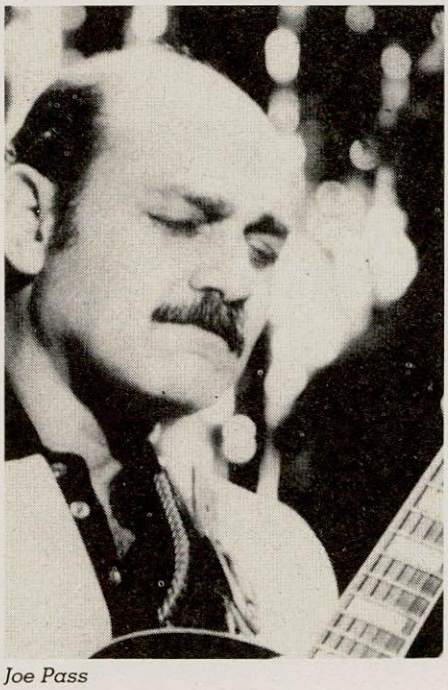

Joe Pass

Charlie Christian

De eerste vernieuwer op de gitaar was Charlie Christian, die in 1942 op 26-jarige leeftijd te New-York overleeg aan tbc. Hij was het, die de elektrische gitaar in de jazz introduceerde en hij was tevens de eerste, die bebop op dit instrument speelde. Hij werd vooral beroemd door zijn medewerking aan de diverse groepen van Benny Goodman, de bekendste jazzmusicus uit die tijd.
Op de platen met Goodman speelt Charlie Christian uiteraard swingmuziek, want de bebop zou pas na 1945 meer bekendheid krijgen, omdat in de V.S. in de jaren daarvoor geen grammofoonplaten gemaakt mochten worden! Een prima plaat om met Christian kennis te maken is ,,Live 1939/1941'' op Jazz Anthology JA 5181.

Tal Farlow

Een gitarist, die na de oorlog veel furore maakte met zijn strakke spel, was Tal Farlow. Hij vormde omstreeks 1950 met vibrafonist Red Norvo en bassist Charles Mingus een fameus trio!
Tal Farlow was een autodidakt, een man dus, die zich alles door zelfstudie eigen had gemaakt.
Hij speelde dan ook altijd in combo's en niet in grote orkesten, omdat hij slecht noten kon lezen.
Veel van zijn vroegere platen zijn momenteel weer verkrijgbaar via Japanse releases en hij klinkt op deze opnamen nog steeds voortreffelijk, hetgeen we helaas niet kunnen zeggen van zijn optredens dit jaar met een groep jazzveteranen. Van de oude Tal Farlow bleek niet veel meer over te zijn! Ter kennismaking zou ik ,,The Interpretations of Tal Farlow'' (Verve MV 2542) willen aanbevelen.
De gitarist, die in de jaren '50 aanvankelijk de meeste polls won, was echter **Barney Kessel**, een zeer compleet musicus, die ook tegenwoordig nog zeer goed speelt.
Hij heeft ongelofelijk veel platen gemaakt en ik zou van zijn recentere werk vooral de opnamen voor het Concordlabel willen aanraden.

Wes Montgomery

De meest interessante gitarist van na de oorlog was, naar mijn mening, echter Wes Montgomery. Deze in 1925 geboren musicus overleed, veel te vroeg, in 1968.
Wes werd pas op latere leeftijd beroemd, omdat hij er lange tijd de voorkeur aan gaf om samen met zijn broers Monk en Buddy in hun geboortestad Indianapolis te blijven spelen, waardoor hij slechts lokale bekendheid verwierf. Pas na lang aandringen was hij bereid om naar New York te gaan en toen pas begon zijn eigenlijke carrière.
Wes was een zeer originele muzikant, die altijd zonder plectrum speelde en daardoor gemakkelijk herkenbaar was. Wes Montgomery was degene, die het spelen van solo's in oktaven introduceerde en daarmee destijds veel opzien baarde. Tegenwoordig passen veel gitaristen dit oktavenspel toe, omdat het technisch niet zo moeilijk is, maar deze manier van spelen zal altijd met de naam van Wes Montgomery verbonden blijven.
Ook Wes heeft in zijn tamelijk korte carrière veel platen gemaakt, maar de beste opnamen vind ik nog steeds die met zijn broers. Het lijkt wel, of hij zich daar het meest op zijn gemak voelt. Een moo

voorbeeld hiervan vinden we op de l.p. „Groove Yard" op Riverside SMJ 6141.

Kenny Burrell en Joe Pass

Van de vele gitaristen, die de laatste 20 aar naar voren zijn gekomen, wil ik vooral Kenny Burrell en Joe Pas noemen.
Kenny Burrell kreeg al in de jaren '50 bekendheid en is steeds een uiterst constant musicus geweest. Hij speelt altijd smaakvol en swingend, maar ik mis bij hem wel eens het spectaculaire. Dit reffen we wel aan bij Joe Pass, die voor het eerst bekendheid kreeg, toen hij als drugsverslaafde in het Synanonorkest speelde. Synanon is een bekend afkickcentrum in de V.S. Sinds die tijd heeft Joe Pass zich ontwikkeld tot een technisch geweldenaar voor wie geen zee te hoog gaat. Van zijn vele platen noem ik „Portraits of Duke Ellington" op Pablo 2310716.

Pop- én jazzgitaristen

Van de gitaristen, die zowel in de pop- als in de jazzmuziek actief zijn of zijn geweest, noem ik **John McLaughlin** en **Larry Coryell.** Ik kan me bij het horen van de muziek van deze heren, achter niet aan de indruk onttrekken, dat ze een beetje op twee gedachten hinken! Het is geen echte pop en ook geen echte swingende jazz, hoewel het technisch allemaal volmaakt is. Daarbij komt nog, dat het voor de oren van uw scribent weleens wat al te avantgardistisch klinkt!

Larry Coryell

Een man, die in de jazz een grote naam had kunnen krijgen, is **George Benson.** Opnamen uit 1970 en '71 wijzen duidelijk in die richting. George Benson heeft er echter de voorkeur aan gegeven om vooral als zanger wat meer op de populaire toer te gaan, hetgeen hem geen windeieren heeft gelegd! Daardoor is er naar mijn mening een groot jazzgitarist verloren gegaan.
Luister maar eens naar de l.p. „Straight Life", verkrijgbaar op CTI 6007.
Helaas is er onder de talloze jongere gitaristen momenteel niet een, die er echt uitspringt, of het zou **Pat Metheny** moeten zijn. Maar hij beweegt zich in het gebied tussen jazz en pop en we moeten nog maar afwachten in welke richting hij zich definitief zal ontwikkelen.

Tenslotte wil ik alle liefhebbers en toekomstige liefhebbers nog wijzen op de dubbel l.p.m „The Great Jazz Guitar Album" (Verve 2683065), waarop vele van de door mij genoemde muzikanten te horen zijn.
Dit album is zeer geschikt om van iedere popfan tevens een jazzfan te maken.

Theo Carree

toen kinderen inbraken in
computers
en opa's nog de knop
bedienden

Frans Masereel's vlucht naar het zuiden

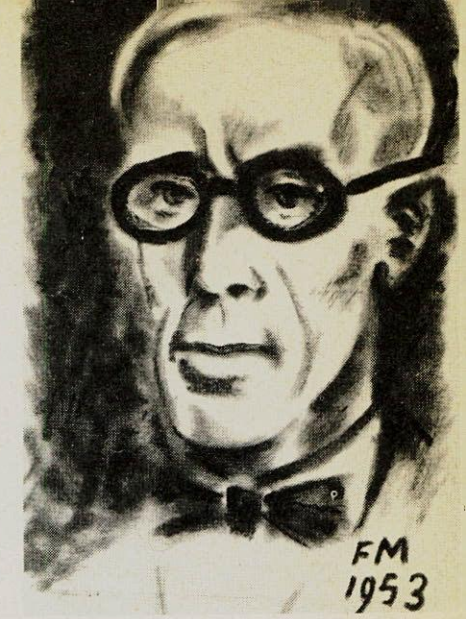

De in 1889 in het Vlaamse Blankenberge geboren Frans Masereel was zonder twijfel de grootste houtsnijder van deze eeuw, en daarnaast een zeer bekwaam tekenaar. In zijn werk stond altijd de mens centraal. De mens met al zijn zorgen en noden, maar vooral met zijn verlangen naar een betere toekomst. Frans Masereel had in tegenstelling tot zijn vele kunstzinnige tijdgenoten een uiterst positief mensbeeld. Zijn grote solidariteit met de zwakkeren, de kritiek op de heersende toestanden overschaduwden zijn positieve visie niet. Kritiek en strijd werden altijd door Masereel als een weg naar de vreugde van het leven beschouwd.

Eerste wereldoorlog

Als de eerste wereldoorlog uitbreekt is Frans Masereel met vakantie in Bretagne en hij keert snel naar zijn woonplaats Gent terug. Aan de vooravond van de dag dat deze stad door de Duitsers bezet zal worden, vlucht hij via Duinkerken naar Parijs.
In 1916 bevindt Masereel zich in Genève, waar hij vriendschap sluit met de Franse schrijver en pacifist Romain Rolland. Hij maakt houtsneden voor het tijdschrift Les Tablettes en ongeveer 1000 tekeningen voor La Feuille, die bijna dagelijks de strijd tegen de oorlog in beeld brengen.

Masereel reist veel, illustreert boeken en maakt beeldromans. In 1924 wijdt hij zich vooral aan het schilderen, zonder de grafische kunst uit het oog te verliezen. Het jaar daarop koopt Masereel een visserswoning in Equihen, een klein vissersdorp in de duinen aan de Franse kust. Dit huis is al omgebouwd door een kunstenaar en bevat een flink atelier. Hier woont hij tot 1939. Ondertussen ontvangt hij vele opdrachten en wordt zijn werk in nagenoeg de hele wereld tentoongesteld.

In de eerste wereldoorlog was hij vóór alles overtuigd pacifist. Deze oorlog zag hij als een strijd van kapitalisten om afzetgebieden te veroveren. Het was doodgewoon een slachting van mensen. Nergens kon de verdediging van een ideaal ontdekt worden. In 1914-1918 werd massamoord bedreven. Masereels bundels *Politische Zeichnungen* en *Gisteren nog misdaad. . .heden?* getuigen daarvan op een indringende wijze.

Tweede wereldoorlog

Toen de tweede wereldoorlog in 1939 uitbrak, was Masereel in Parijs. De bekende schrijvers Georges Duhamel en Jean Giraudoux, waarvan de laatste minister van informatie was, verzochten hem met hen samen te werken. Masereel nam dit aanbod aan en was eni

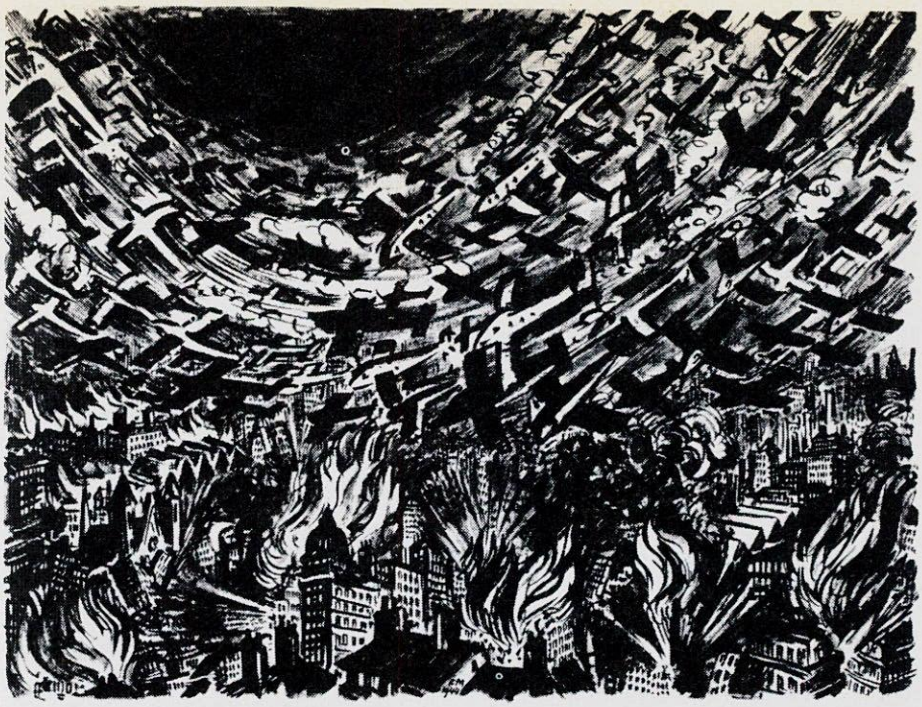

ge tijd in dienst van Giraudoux's ministerie en wel op de Duitslanddienst. Ook andere bekende persoonlijkheden werkten mee, zoals de schrijver Alfred Döblin, de auteur van Berlin-Alexanderplatz. Omdat Masereel zeer bekend was onder de linkse Duitse jeugd, tekende hij vlugschriften tegen Hitler, die door vliegtuigen achter de Duitse linies werden uitgeworpen. Hij signeerde die met zijn beginletters F.M.

De tweede wereldoorlog speelde zich op een heel ander vlak af dan de eerste. Altijd had Masereel een intense strijd gevoerd tegen alle vormen van fascisme en nationaal-socialisme. Zijn werk in Parijs lag volgens hem in het verlengde van deze aktiviteiten en nu het tot een gewapend conflict kwam, wilde hij ook daaraan zijn bijdrage leveren. Masereel bood zich zelfs aan om dienst te nemen in het Franse leger, doch daarvoor werd hij te oud bevonden. Als in 1940 de ineenstorting van het Franse leger plaats vindt, wordt hem aangeraden Parijs zo spoedig mogelijk te verlaten. Met nog anderen, die zeker door de nationaal-socialisten gevangen zouden worden genomen, vertrok Masereel met zijn vrouw en weinig geld op zak, voor een voetreis, richting Orléans.

De dood reed mee

Deze vlucht naar het zuiden was verschrikkelijk. Frans Masereel's bundel ,,Die Apokalyptischen Reiter", die in 1954 bij het Europa Verlag verscheen, geeft in 24 tekeningen in oostindische inkt, een beeld zoals deze dagen in zijn herinnering zijn blijven voortleven.
In een voorwoord onder de titel ,,Wie die Apokalyptischen Reiter entstanden" schrijft hij o.a. ,,Vertellen waarom en onder welke omstandigheden ik deze reeks tekeningen gemaakt heb, is helemaal niet zo gemakkelijk, want het is niet meer dezelfde stemming, waarin ik mij nu in 1953 in een nogal vreedzame omgeving bevind. Ik moet eerst proberen die andere stemming in mij weer wakker te doen worden . . . Ik wil een kort ogenblik de ogen sluiten om mijn herinneringen aan toen weer op te roepen. Dat was in juni 1940."

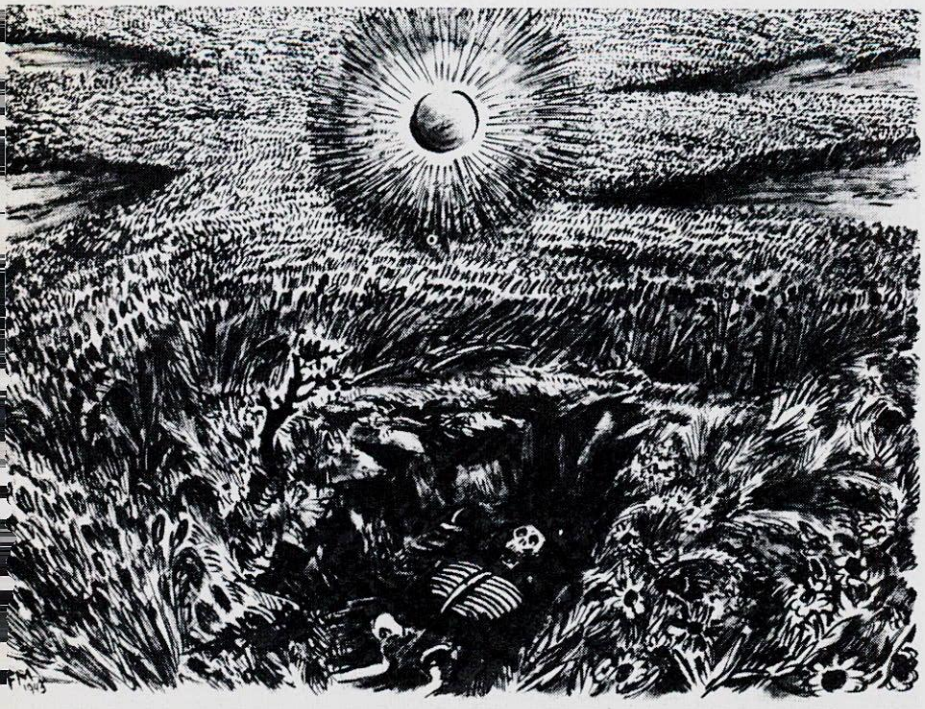

En dan maakt Frans Masereel een aangrijpende serie van 24 tekeningen, die ongewild ook een toekomstvisie hebben en waarvan we er enkele bij dit artikel afdrukken. De belevenissen zijn zo gruwzaam, dat ze nauwelijks in woorden zijn uit te drukken. Zo nu en dan maakt Masereel onderweg potloodschetsen. En dan altijd maar weer voort, verloren in de menigte van vrouwen, kinderen, grijsaards en soldaten, die met alle soorten voertuigen, kanonnen en dieren een chaotische aanblik geven. En deze eindeloze mensenmenigte vluchtte voor de salvo's die van alle kanten op hen werden afgevuurd. Van boven, van onder, van achter en van voren. Het scheen of het einde der wereld nabij was.

De dood op het vale paard, de Apokalyptische ruiter, reed mee en zijn oogst was groot. Tot slot schrijft Masereel: ,,Ik denk dat mijn indrukken met die van vele andere mensen, die ook dit tijdperk moesten meemaken, opnieuw velen zullen beroeren. Het was mijn bedoeling het wrede van deze gebeurtenissen juist weer te geven. Ik wilde ze anderen tonen, in de hoop dat deze daaruit de gevolgtrekking zullen maken eens gezamenlijk en hand in hand de zegenvolle weg naar de vrede te betreden."
Maar daar zijn we helaas nog altijd ver van af!

Jan Kooijman

soldaat: landjuweel

boeken bladen brochures

Absurde verhalen

Van de Finse schrijver Veijo Meri verschenen in de jaren zestig twee boeken in Nederlandse vertaling tw. ,,De kuil" en ,,Een kwestie van touw". Beide boeken (destijds uitgegeven door Meulenhoff) hadden de Tweede Wereldoorlog als thema. Hetgeen niet verwonderlijk is, want leven en werk van Meri (geb. 1928) is sterk beïnvloed geworden door deze gebeurtenis.
Het is een goede gedachte geweest van de kleine uitgeverij Tabula om in haar Finse Bibliotheek een bundel verhalen van deze Meri te laten verschijnen. Het zijn acht verhalen met sterk absurdistische trekken. Vier handelen over oorlogssituaties.
In ,,Loopgravenoorlog" bv. sterft de hoofdpersoon, Vihtori Lumimaa, door een granaatscherf achter het oor, zittend op een latrine in het bos. ,,En Lumimaa sneuvelde op het schijthuis, zeiden de mannen als men het weer eens had over iemand die onder bijzondere omstandigheden om het leven was gekomen".
Werkelijk schitterende verhalen.
,,Verhalen" door Veijo Meri verscheen bij Tabula te Amsterdam. Prijs *f* 20,–.

Ravensbrück

Over het leven en vooral het lijden in de koncentratiekampen is al veel geschreven. Heel veel zelfs. Toch heeft Dunya Breur daar met haar ,,Een verborgen herinnering" een zeer opmerkelijk boek aan toegevoegd. De auteur is de dochter van het verzetsechtpaar Aat (Adrie) en Krijn Breur, die in november 1942 werden opgepakt. Krijn werd enkele maanden later in het geheim doodgeschoten. Aat werd met haar enkele maanden oude dochtertje Dunya gevangen gezet. Toen Aat op transport naar Duitsland werd gesteld werd Dunya aan de poort van de gevangenis door haar grootouders overgenomen en opgevoed. Aat overleefde de hel van Ravensbrück, maar verbleef na de bevrijding nog jaren in sanatoria. Als Dunya tien jaar oud is wordt het drietal (ze had ook nog een broer) weer herenigd.
Aat Breur-Hibma was schilderes, In gevangenschap maakte zij schetsen van haar medegevangenen. Deze tekeningen waren door toevallige omstandigheden bewaard gebleven. Dunya Breur wist van het bestaan van deze tekeningen. Ze durft echter pas als volwassen vrouw haar moeder ze te vragen in te zien. Aan de hand van deze tekeningen lukt het de moeder de dochter haar kampervaringen te vertellen.
,,Een verborgen herinnering" bevat naast alle tekeningen ook de herinneringen van Aat Breur over het leven in het vrouwenkamp Ravensbrück. Het resultaat is een ontroerend en hartverscheurend verslag over moed en vastberadenheid van vrouwen onder ekstreme omstandigheden.
Een heel bijzonder boek!
,,Een verborgen herinnering" door Dunya Breur is een uitgave van Tiebosch te Amsterdam. Prijs *f* 28,50.

Nucleaire holocaust

In ,,Het lot van de aarde" beschrijft de Amerikaan Jonathan Schell de afschuwelijke gevolgen van het gebruik van atoomwapens. Dat gebeurt m.n. in het eerste hoofdstuk. Wat er nog rest wanneer de twee grootmachten hun megatonnen-arsenaal tegen elkaar hebben ingezet is ,,Een republiek van insekten en gras" en voor de rest niets meer.
In hoofdstuk twee (De tweede dood) pleit Schell voor het aanleren van een even sterke weerzin tegen de vernietiging als bij de mens al aanwezig is tegen de dood. Dit zou een manier kunnen zijn om de kans op een kernoorlog te verhinderen. In het laatste hoofdstuk doet de auteur de (niet nieuwe) suggestie de souvereine staten zo snel mogelijk op te heffen en te ,,kiezen voor een of ander alternatief van politieke organisatie". Dit uit bittere noodzaak, niet alleen om het aardse leven maar ook om de menselijke beschaving te redden.
Het behoeft geen verdere toelichting dat het geen aangenaam doch wel een heel nuttig boek is.
,,Het lot van de aarde" door Jonathan Schell verscheen bij uitg. Van Holkema en Warendorf te Bussum. Prijs *f* 29,50.

Jalta

Van de hand van de bekende voormalig buitenland-korrespondent van de New York Times, Cyrus L. Sulzberger verscheen onlangs het boek ,,Terug naar Jalta", met als ondertitel ,,Hoe Roosevelt Polen verkwanselde".

Sulzberger was ook aanwezig op de roemruchte Jalta-konferentie, die in februari 1945 op de Krim(Rusland) werd gehouden tussen de geallieerde leiders Churchill, Roosevelt en Stalin.
In ,,Terug naar Jalta" geeft de auteur een boeiend verslag van de voorgeschiedenis van Jalta, van de konferentie zelf en van de uiteindelijke resultaten. Hij konkludeert dat m.n. de zieke Roosevelt zich door Stalin in de luren heeft laten leggen, hoewel ook Churchill niet geheel vrijuit ging. Sowjet-leider Stalin werd aldus de grote overwinnaar en het Poolse volk de verliezer. Weliswaar beloofde Stalin in Jalta dat Polen in 1945 een vrij land zou worden, maar een ieder weet dat daar niets van terecht is gekomen. ,,Terug naar Jalta" door Cyrus L. Sulzberger verscheen bij Van Holkema en Warendorf te Bussum. Prijs *f* 19,50.

Vredesbeweging

,,Het doel en de middelen. De strategie van de Nederlandse vredesbeweging" is de veelbelovende titel van een boek over de vredesbeweging in ons land. In het hele boek zal men echter tevergeefs zoeken naar een algemeen aanvaarde, laat staan uitvoerbare strategie. Dat is natuurlijk ook niet zo eenvoudig.
Het boek bevat vraaggesprekken met bekende voortrekkers van IKV, Stop de N-bom, Vrouwen voor Vrede en het Platform Radicale Vredesgroepen. Verder in het boek een diskussie tussen Nico Schouten (Stop de N-bom) en Laurens Hogebrink (IKV) over vijf jaar vredesbeweging. Het laatste deel wordt ingenomen door een diskussie tussen vertegenwoordigers van de eerdergenoemde groeperingen over het doel en de middelen van de vredesbeweging.
Het boek is onvolledig (Icto en Stichting Vredespolitiek bv. ontbreken) en dus zeker geen ,,gids voor de Nederlandse vredesbeweging" te noemen. Desondanks toch van belang, omdat over de problemen van strategie en taktiek door de vredesbeweging niet genoeg nagedacht kan worden. Eénstemmigheid zal toch een eerste vereist zijn wil men echt iets bereiken.
,,Het doel en de middelen" door Lou Brouwers en Jaap Rodenburg werd uitgegeven door Jan Mets te A'dam. Prijs *f* 12,50.

Fout geweest

De stroom boeken over de Tweede We-

ldoorlog houdt niet op. Dat op zich is iets bijzonders. Opmerkelijk is dat ch onder deze boeken, de laatste tijd, ok enkele uitgaven bevinden over de ute kant van de oorlog.
en zeer belangwekkende bijdrage lert, in dit kader, de kultureel antropoge Inge P. Spruit met een biografie ver een anonieme Nederlandse ex-SS-r: ,,Onder de vleugels van de partij".
ia jarenlange gesprekken heeft de aur het levensverhaal van deze man eten op te tekenen. Dat loopt via ugdstorm, opvoeding in een Kinder-

eim van het Derde Rijk, werkzaamheen in de oorlogsindustrie en een opleiing tot SS-kommando. Overleeft de lag om Arnhem en het Ardenoffensief m, na de oorlog, op 16-jarige leeftijd, ijf jaar in kindertehuizen te belanden. eropvoeding.
en onvoorstelbaar en boeiend relaas. Onder de vleugels van de partij" door ige P. Spruit werd uitgegeven bij Het ereldvenster te Bussum. Prijs *f* 27,50.

vonturenroman

et boek ,,De Avonturier" is zoals de tel al doet vermoeden een avonturenman. Liefhebbers van dit genre zullen it boek, geschreven door Hervé la Marzeker kunnen waarderen.
e achtergrond, waartegen het verhaal ordt geplaatst, zijn de politieke konikten in de huidige wereld.
oofdpersoon is de ongeveer vijftig jaar ude Engelse kolonel McGregor die eer vijanden dan vrienden bezit. eermalen heeft hij oog in oog met de ood gestaan bv. als gevechtsvlieger in orea, Vietnam en tal van andere randhaarden in de wereld. Want waar rotzooi" is is McGregor. Als de oorlog i Koerdistan (Midden Oosten) plotseng verhevigt, zoekt Interpol naarstig aar de figuur die de opstandelingen an wapens voorziet. Zit McGregor hier eer achter?
a Marre beschrijft in dit boek niet zoeer de wereld van een avonturier als el de wereld achter het zwarte-waencircuit.
De Avonturier" door Hervé la Marre erd uitgegeven door ,,De Sfinx" te uizen. Prijs *f* 23,50.

anne

e door het Ikon afgelopen jaar uitgeonden TV-serie Sanne is nu ook in boekvorm uitgegeven. Willem Capteyn schreef het verhaal. Nederland, zo wil de story, gaat een proef-referendum houden over het wel of niet plaatsen van kruisraketten. Sanne en haar moeder zijn daar beiden bij betrokken. Sanne maakt kennis met Chiel, een pacifist en fanatiek aktievoerder tegen de kernbewapening. Sanne, die gaat deelnemen aan Chiels akties, raakt daardoor in konflikt met haar moeder die lid is van de Tweede Kamer en bevriend met haar partijgenoot de minister van defensie.
Het konflikt moeder en dochter ontbrandt in de strijd rondom het kernwapenvraagstuk, waarbij machteloosheid Sanne en Chiel tot een ekstreme vorm van protest brengen.
,,Sanne" door Willem Capteyn verscheen bij uitg. Leopold te Den Haag. Prijs *f* 19,90.

Wim Heij

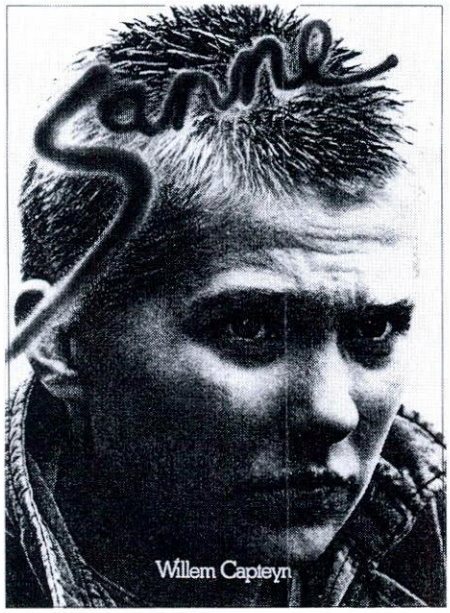

EGO puzzle

Magische trap

Zoals beloofd in het novembernummer van EGO hebben we uit de gezamenlijke oplossingen van de visitekaartjes van oktober en november weer een drietal prijswinnaars geloot. Hun namen luiden:
Olette v. d. Werf in Kampen, platenbon *f* 25,–
P. Evers in Ermelo, boekenbon *f* 15,–
Ivar de Bruin in Hoogland, platenbon *f* 10,–
Proficiat voor de winnaars, die hun bonnen voor de feestdagen kregen toegezonden.

Voor de verandering weer eens een heel andere puzzle, een zgn. magische trap, waarbij horizontaal en vertikaal dezelfde woorden dienen te worden ingevuld volgens onderstaande 10 omschrijvingen.

1. sponsachtig snoepgoed
2. luchtspringer
3. jongensnaam
4. kippig geluid
5. munt
6. zie 3
7. voorste rij in de bios
8. bakruimte
9. andere zijde
10. 2 × 1

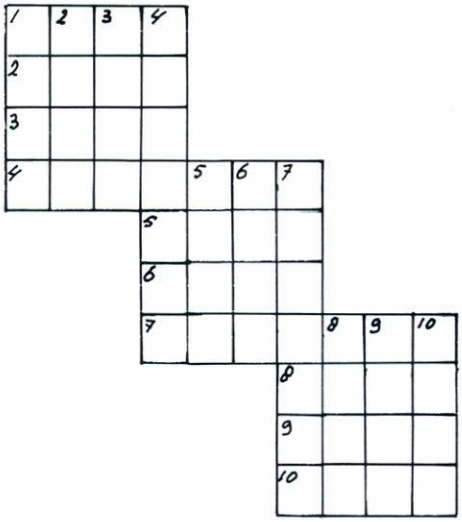

Stuur de oplossing **vóór 7 februari a.s.** naar EGO-redaktie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. En vergeet niet voorkeur voor boeken- of platenbon te vermelden. Eventuele winnaars (bij tenminste 25 goede inzendingen) maken we bekend in het maartnummer van EGO. Sukses!
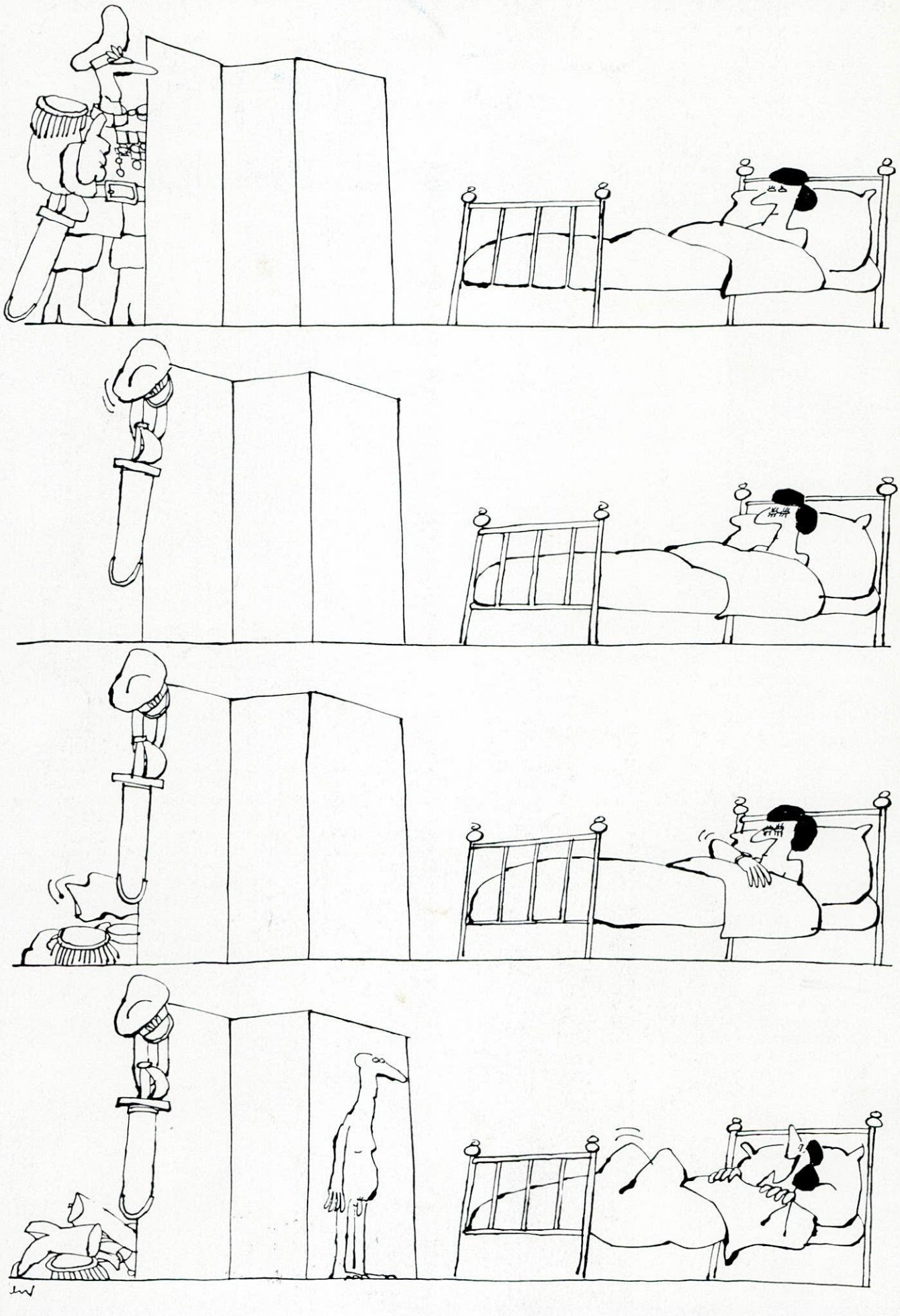
EGO: krimpvrij